

Faculteit Rechtsgeleerdheid
Universiteit Groningen

Academiejaar 2012-2013

**Kwalitatieve aansprakelijkheid van
ouders voor minderjarige kinderen**

Document: Masterscriptie
Auteur: K. Moekotte
Studentnummer: 2242346
Afstudeerrichting: Nederlands Recht, specialisatie Bedrijfsrecht
Vakgroep: Privaatrecht
Begeleider: prof. mr. dr. F.T. Oldenhuis

Voorwoord

Mijn scriptie, het sluitstuk van mijn masteropleiding Nederlands Recht, heeft als titel: *‘Kwalitatieve aansprakelijkheid voor minderjarige kinderen’*. De reden dat ik heb gekozen voor een onderwerp met betrekking tot de vakgebieden onrechtmatige daad en verzekeringen is dat deze onderwerpen mij bijzonder geboeid hebben tijdens het volgen van de vakken burgerlijk recht 3 en handelsrecht. Dat het in mijn ogen omstreden wetsvoorstel 30 519 in juli 2012 is aangenomen door de Tweede Kamer heeft mij verbaasd. Dit was voor mij reden om het wetsvoorstel nader te onderzoeken.

Mijn dank gaat uit naar mijn begeleider, prof. Oldenhuis, die mij tijdens het maken van mijn scriptie heeft voorzien van scherp commentaar. Hierdoor heb ik met een kritische blik naar mijn werk kunnen kijken en kan ik tevreden zijn over het resultaat.

Daarnaast wil ik mijn familie en vrienden bedanken voor hun steun en raad in de afgelopen maanden. Met hen heb ik interessante discussies kunnen voeren over de inhoud van mijn scriptie. Hierdoor heb ik helderder voor ogen gekregen hoe ik zelf tegenover mijn scriptieonderwerp sta.

Kim Moekotte

Inhoud

Voorwoord	2
Afkortingenlijst	4
Hoofdstuk 1: Inleiding	5
1.1 Verloop van het onderzoek	5
Hoofdstuk 2: Civielrechtelijke aansprakelijkheid	7
2.1 Kwalitatieve aansprakelijkheid	7
2.1.1 Aansprakelijkheid voor kinderen	8
2.1.2 Kinderen tot 14 jaar	9
2.1.3 Kinderen van 14 en 15 jaar	12
2.1.4 Het disculpatieverweer	13
2.1.5 Jeugdigen van 16 en 17 jaar	14
2.1.6 Overwegingen huidige regeling	14
2.2 Grensoverschrijdende onrechtmatige daad	14
2.3 Tussenconclusie	16
Hoofdstuk 3: Huidige ontwikkelingen omtrent 6:169 lid 2 BW	17
3.1 Aanleiding wetsvoorstel	17
3.2 Doelstelling wetsvoorstel	17
3.3 Inhoud wetsvoorstel	18
3.3.1 Overwegingen wetsvoorstel	19
3.3.2 Totstandkoming wetsvoorstel	21
3.4 Tussenconclusie	27
Hoofdstuk 4: Wettelijke aansprakelijkheidsverzekering.....	29
4.1 De schadeverzekering	29
4.2 Opzetclausule	30
4.3 Regresrecht en subrogatie	32
4.4 Knelpunten	33
4.5 Tussenconclusie	34
Hoofdstuk 5: Conclusie	36
Bibliografie.....	39
Rechtsleer	39
Rechtspraak	43
Wetgeving	45
Overige documentatie	46

Afkortingenlijst

Art.	Artikel
AVP	Aansprakelijkheidsverzekering voor Particulieren
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch
BBW	Belgisch Burgerlijk Wetboek
BW	Burgerlijk Wetboek
C.C.	Code Civil
EEX-VO	Verordening (EG) Nr. 44/2001 van de Raad
HR	Hoge Raad
MvT	Memorie van Toelichting
RvS	Raad van State
WA	Wettelijke aansprakelijkheid
WAM	Wet Aansprakelijkheid Motorrijtuigen
WODC	Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum

Hoofdstuk 1: Inleiding

Op 10 april 2006 heeft Tweede Kamerlid dhr. Çörüz het initiatief genomen een wetsvoorstel in te dienen tot wijziging van Boek 6 van het Burgerlijk Wetboek (hierna: BW) in verband met de verruiming van de aansprakelijkheid van ouders voor gedragingen van minderjarigen vanaf de leeftijd van veertien jaar.¹ De aanleiding voor het initiatiefwetsvoorstel is de hoge civiele en preventieve kosten die gemoeid zijn met de jeugdcriminaliteit in Nederland. Hoewel in de samenleving de gedachte dat de vernielers moet opdraaien voor deze kosten breed gedragen wordt, biedt de huidige wettelijke regeling in gevallen waarbij de schade wordt veroorzaakt door een minderjarige onvoldoende verhaalsmogelijkheden.² Met initiatiefwetsvoorstel 30 519 (hierna: het wetsvoorstel) wordt primair beoogd ouders en voogden aansprakelijk te kunnen stellen voor schade die is ontstaan door toedoen van hun minderjarige kinderen. Dhr. Çörüz acht deze tegemoetkoming aan de slachtoffers noodzakelijk, omdat slachtoffers anders in veel gevallen met de schade blijven zitten. Daarnaast gaat het wetsvoorstel van een verhoogde preventieve gedragscorrigerende werking uit van deze verruiming van de wettelijke aansprakelijkheid, i.c. verhaalsmogelijkheid.

Het feit dat het wetsvoorstel anno 2012 geen werking heeft, doet vermoeden dat invoering van de gewijzigde versie van artikel 6:169 lid 2 BW geen prioriteit heeft, ofwel dat aan de invoering veel haken en ogen zitten. Enigszins onverwacht is het dhr. Çörüz gelukt het wetsvoorstel voor het reces van 2012 in behandeling te laten komen. Op 3 juli 2012 heeft er een stemming plaatsgevonden waarmee het wetsvoorstel is aangenomen. Dit betekent dat het wetsvoorstel op dit moment bij de Eerste Kamer ligt.

Nu het wetsvoorstel in de Eerste Kamer is beland, herleeft de belangstelling naar de gevolgen van inwerkingtreding. Met de nieuwe wetgeving wordt de verhaalsmogelijkheid van benadeelden bij een fout³ van een minderjarige van veertien tot en met zeventien jaar verbeterd, althans, dat wordt verondersteld.

Een aantal prangende vragen dienen zich echter aan bij het uiteenzetten van deze aansprakelijkheidskwesties. Daarbij gaat het om de volgende vragen. In hoeverre behoeft de benadeelde daadwerkelijk verbetering van zijn verhaalspositie en in hoeverre biedt deze wetswijziging de beoogde verbetering? Is de verruiming van de risicoaansprakelijkheid van ouders voor deze groep minderjarigen wel wenselijk met het oog op de wettelijke aansprakelijkheidsverzekering? Deze vragen leiden tot de volgende probleemstelling:

In hoeverre dient het huidige aansprakelijkheidsrecht omtrent kinderen van veertien tot en met zeventien jaar aangepast worden ter verbetering van de verhaalsmogelijkheden van benadeelden en in hoeverre leidt het hiertoe opgestelde wetsvoorstel 30 519 tot verbetering?

1.1 Verloop van het onderzoek

De probleemstelling wordt beantwoord aan de hand van deelvragen. Iedere deelvraag wordt behandeld in een afzonderlijk hoofdstuk. De hoofdstukken worden afgesloten met een tussenconclusie die ziet op de deelvragen.

Allereerst komt de kwalitatieve aansprakelijkheid aan bod. Alvorens hier inhoudelijk op ingegaan wordt, wordt het onderscheid tussen persoonlijke en kwalitatieve aansprakelijkheid toegelicht. Vervolgens wordt de volgende vraag beantwoord: in hoeverre biedt het huidige aansprakelijkheidsrecht afdoende verhaalsmogelijkheden voor benadeelden na een fout van een kind van veertien tot en met zeventien jaar? Om een antwoord te geven op deze deelvraag, wordt allereerst uiteengezet wanneer er sprake is van een fout van een kind.

---

¹ *Kamerstukken II 2005/06, 30 519, nr. 2.*

² *Kamerstukken II 2005/06, 30 519, nr. 3.*

³ *Parl. Gesch. Boek 6 BW, p. 680-681.*

Wie is er naar huidig recht aansprakelijk na een fout van een kind van veertien tot en met zeventien jaar? Hiervoor wordt gekeken naar de totstandkoming van artikel 6:169 BW. Daarbij ligt het accent op het onderscheid tussen foutaansprakelijkheid en risicoaansprakelijkheid. Van daaruit worden de mogelijkheden van een disculpatieverweer van (een van) de ouders onderzocht. De kwalitatieve aansprakelijkheid wordt geheel ondergebracht in hoofdstuk 2.

Vervolgens worden de huidige ontwikkelingen omtrent artikel 6:169 lid 2 BW behandeld. Daarbij wordt de volgende deelvraag gesteld: in hoeverre biedt het wetsvoorstel verbeterpunten om de verhaalspositie van de benadeelde te versterken na een fout van een kind van veertien tot en met zeventien jaar? Om een beeld te krijgen van de mate van verbetering die het wetsvoorstel tracht te bieden, wordt uiteengezet wat hiertoe de aanleiding is geweest en welk doel hiermee wordt nagestreefd. Welke voor- en nadelen brengt het wetsvoorstel met zich mee en hoe wegen deze tegen elkaar af? De antwoorden op deze vragen worden gegeven hoofdstuk 3.

Een wijziging in het aansprakelijkheidsrecht blijft meestal voor verzekeraars niet zonder gevolgen. Om die reden wordt gekeken in hoeverre de huidige verzekeringspraktijk aansluit bij het wetsvoorstel. Momenteel zijn minderjarige kinderen meeverzekerd onder de aansprakelijkheidsverzekering van de ouders. Schade door handelen of nalaten van een minderjarig kind is daarmee in beginsel gedekt. Deze schade is beperkt tot de schade als gevolg van ‘gewone’ fouten van een kind, waarbij geen opzet of bewuste roekeloosheid is gemoeid. De eigen aansprakelijkheid van het kind is gedekt. Een aanvullende verzekering van de ouders is niet nodig. Uitkering van de verzekeraar na een opzettelijke gedraging (dan wel met bewuste roekeloosheid) van de verzekerde wordt door een opzetclausule uitgesloten. De opzetclausule ziet over het algemeen niet op schade die opzettelijk is veroorzaakt door kinderen tot veertien jaar, omdat de kwalitatieve aansprakelijkheid van de ouders is verzekerd. Invoering van het wetsvoorstel heeft gevolgen voor de verzekeraars, nu er met de huidige polissen een groter risico onder de dekking valt. Welke gevolgen dit precies zijn en hoe verzekeraars hier mogelijk op reageren wordt behandeld in hoofdstuk 4.

In het laatste hoofdstuk, hoofdstuk 5, wordt antwoord gegeven op de probleemstelling, bestaande uit een conclusie en enkele aanbevelingen.

Hoofdstuk 2: Civielrechtelijke aansprakelijkheid

In Nederland kent men de hoofdregel ‘ieder draagt zijn eigen schade’.⁴ Een uitzondering op deze hoofdregel wordt gemaakt zodra het een ander is die de schade aan de benadeelde heeft toegebracht. In dat geval is een ingezetene van Nederland verplicht de schade aan een andere ingezetene van Nederland toegebracht door eigen onrechtmatig gedrag te vergoeden. In deze scriptie wordt, tenzij anders is aangegeven, uitgegaan van de situatie waarbij zowel de schade veroorzaker als de benadeelde een ingezetene van Nederland is. Welk recht van toepassing is in grensoverschrijdende onrechtmatige daad kwesties wordt (kort) behandeld in paragraaf 2.3. In een aantal gevallen heeft de wetgever naast de daadwerkelijke veroorzaker zelf, een andere partij aansprakelijk gesteld ter vergoeding van de schade. Zo kan een werkgever aansprakelijk zijn voor een onrechtmatige gedraging van zijn werknemer en kunnen ouders aansprakelijk zijn voor een gedraging van hun kind.

Het onrechtmatig toebrengen van schade kan tevens aanleiding geven tot strafrechtelijke sancties. Het verschil dat thans gemaakt wordt tussen strafbaarheid en civielrechtelijke aansprakelijkheid heeft niet altijd bestaan. In het oud-vaderlandse en het Romeinse recht bestond geen algemene regeling waarin de rechtsgevolgen van een onrechtmatig handelen was opgenomen. Er was slechts sprake van aansprakelijkheid, indien men een specifiek omschreven delict had begaan. Ieder omschreven delict kende een eigen sanctie.⁵ De aansprakelijkheid jegens de benadeelde had zowel een straf- als een schadevergoedingselement. Het oud-vaderlandse recht kende naast de aansprakelijkheid voor eigen onrechtmatige handelingen, tevens een aansprakelijkheid voor de handelingen van familieleden en ondergeschikten.⁶ Hier is de basis ontstaan voor ons huidige kwalitatieve aansprakelijkheidsrecht. Tegenwoordig bestaan er belangrijke verschilpunten tussen de strafrechtelijke en het civielrechtelijke aansprakelijkheid. Deze scriptie beperkt zich tot de civielrechtelijke aansprakelijkheid.

In titel 3 van boek 6 van het Burgerlijk Wetboek is de civiele aansprakelijkheid geregeld. In de eerste afdeling van titel 6.3 vindt men enkele algemene bepalingen aangaande de persoonlijke aansprakelijkheid. In de tweede afdeling staat de aansprakelijkheid voor personen en zaken. De derde en vierde afdeling behandelen de productaansprakelijkheid en misleidende reclame. De vijfde afdeling bevat ten slotte de regels die de verhaalsmogelijkheden van verzekeraars beperken.

In de volgende paragraaf, paragraaf 2.1, wordt de kwalitatieve aansprakelijkheid besproken voor minderjarige kinderen. Vervolgens wordt in paragraaf 2.2 het disculpatieverweer van de ouders behandeld. Dit hoofdstuk wordt tenslotte afgesloten met een tussenconclusie gerelateerd aan de deelvragen in paragraaf 2.3.

2.1 Kwalitatieve aansprakelijkheid

Aansprakelijkheid kan worden onderverdeeld in twee categorieën: persoonlijke aansprakelijkheid en kwalitatieve aansprakelijkheid. Persoonlijke aansprakelijkheid wil zeggen aansprakelijkheid voor eigen onrechtmatig gedrag. De elementen van persoonlijke aansprakelijkheid zijn: een onrechtmatige gedraging, toerekenbaarheid, schade, causaal verband en relativiteit. Deze elementen worden hier niet nader uitgewerkt, daar ze bekend worden verondersteld.

---

⁴ Vgl. Prosser – Keeton, *The law of torts* (1984), p. 20: Courts leave a loss where it is unless they find a good reason to shift it.

⁵ Luijke Roskott 1887, p. 4-11.

⁶ Oldenhuis 1985, p. 5-6; Hoekzema 2000; Asser/Hartkamp & Sieburgh 6-IV 2011, p. 7-15.

Kwalitatieve aansprakelijkheid wil zeggen aansprakelijkheid voor zaken en/of gedragingen van anderen. Waar persoonlijke aansprakelijkheid is gebaseerd op de eigen fout, is de kwalitatieve aansprakelijkheid gebaseerd op risico's. Zodra een bepaald risico zich verwezenlijkt, is daarmee de aansprakelijkheid gegeven. De kwalitatieve aansprakelijkheid kan worden onderverdeeld in twee categorieën. De eerste categorie ziet op schade veroorzaakt door zaken, zoals een gebrekkig pand. De tweede categorie ziet op schade veroorzaakt door gedragingen van anderen, zoals door werknemers of kinderen.

Deze scriptie beperkt zich tot de kwalitatieve aansprakelijkheid van de ouders voor gedragingen van kinderen. Deze kwalitatieve aansprakelijkheid bestaat uit een risicoaansprakelijkheid en een foutaansprakelijkheid. Voor gedragingen van kinderen tot veertien jaar heeft Nederland gekozen voor een risicoaansprakelijkheid omdat bij kinderen van deze leeftijd moeilijk kan worden aangenomen dat deze leeftijd een beletsel vormt voor voldoende inzicht van de gedragingen.⁷ Voor gedragingen van kinderen vanaf veertien jaar geldt voor de ouders een foutaansprakelijkheid. Uit de Parlementaire Geschiedenis volgt dat de keuze voor een foutaansprakelijkheid is gemaakt vanwege de invloed van een wettelijk vertegenwoordiger op het gedrag van het kind en het feit dat een redelijk toezicht met zich meebrengt dat het kind een zekere vrijheid moet worden gelaten zodat risico's genomen moeten worden waarvan derden niet het slachtoffer mogen worden.⁸ Deze foutaansprakelijkheid van ouders heeft naast het garanderen van vergoeding van schade aan benadeelden, de functie om ouders te stimuleren preventieve, gedragscorrigerende, maatregelen te nemen om daarmee schadeveroorzakend gedrag van hun kinderen te voorkomen.⁹

2.1.1 Aansprakelijkheid voor kinderen

In beginsel is iedereen aansprakelijk voor zijn eigen gedraging of nalaten waardoor hij jegens een ander een onrechtmatige daad pleegt (art. 6:162 BW). De persoon die zich schuldig heeft gemaakt aan deze gedraging wordt hierna 'dader' genoemd. In een aantal gevallen is tevens of in plaats van de dader een ander aansprakelijk voor de gedraging van de dader. Deze situatie doet zich bijvoorbeeld voor bij ouders. Ouders kunnen in hun hoedanigheid aansprakelijk zijn voor de gedragingen van hun minderjarige kinderen, mits de dader een fout heeft begaan¹⁰.

Wie wordt in het kader van de kwalitatieve aansprakelijkheid aangemerkt als een ouder? In art. 6:169 BW, waarin ouders aansprakelijk gesteld worden voor gedragingen van hun kinderen, spreekt men niet alleen over 'ouders', maar over 'degene die het ouderlijk gezag of de voogdij over het kind uitoefent'. Minderjarigen staan onder gezag. Onder 'gezag' wordt verstaan ouderlijk gezag dan wel voogdij (art. 1:245 lid 1 en 2 BW). Ouderlijk gezag wordt door de ouders gezamenlijk of door één ouder uitgeoefend (art. 1:245 lid 3 BW). Voogdij wordt door een ander dan een ouder uitgeoefend (art. 1:245 lid 3 BW). Zowel het ouderlijk gezag als de voogdij hebben voor wat betreft het gezag dezelfde functie. De eis van inwoning bij de ouder en/of voogd is niet vereist.¹¹ Het vereiste van inwoning kenden we nog wel in het oud BW (art. 1403 lid 2 oud BW).¹² Wordt in deze scriptie gesproken over 'ouders', dan wordt daarmee tevens bedoeld degene die het ouderlijk gezag of de voogdij over het kind uitoefent.

Wie wordt in het kader van de kwalitatieve aansprakelijkheid aangemerkt als een minderjarig kind? Art. 1:233 BW geeft een heldere definitie van minderjarigheid: eenieder die

⁷ Parl. Gesch. Boek 6, p. 654.

⁸ Parl. Gesch. Boek 6, p. 678.

⁹ Engelhard & Van Maanen 2008, p. 61-62.

¹⁰ Oldenhuis 1998, p.2.

¹¹ Parl. Gesch. Boek 6 BW, p. 676.

¹² Oldenhuis 1985, p. 8.

de leeftijd van 18 jaren nog niet heeft bereikt en niet getrouwd is dan wel een geregistreerd partnerschap is aangegaan.

In de volgende paragraaf, paragraaf 2.1.2, wordt ingegaan op de kwalitatieve aansprakelijkheid voor kinderen tot veertien jaar. Vervolgens wordt in paragraaf 2.1.3. ingegaan op de foutaansprakelijkheid voor kinderen van veertien en vijftien jaar. In paragraaf 2.1.4 wordt de kwalitatieve aansprakelijkheid voor jeugdigen van zestien en zeventien jaar besproken.

2.1.2 Kinderen tot 14 jaar

Onder het oud BW werden kinderen slechts aansprakelijk geacht indien zij 'schuld' in de zin van art. 1401 oud BW hadden. De leeftijd, het gebrek en/of de gewraakte gedraging waren beslissend voor de vraag of er sprake van 'schuld' kon zijn. Het gevolg was dat kinderen tot veertien jaar veelal niet aansprakelijk geacht werden, waardoor de benadeelden bleven zitten met hun schade.¹³

Naar huidig recht kan aan kinderen tot veertien jaar een gedraging niet als een onrechtmatige daad worden toegerekend, aldus art. 6:164 BW. Er bestaat voor kinderen tot veertien jaar geen persoonlijke aansprakelijkheid. De wetgever heeft echter onderkend dat de belangen van de benadeelde dienen te worden beschermd. Art. 6:169 lid 1 BW voorziet daarom in kwalitatieve aansprakelijkheid voor de ouders. Dit artikel stelt immers dat ouders aansprakelijk zijn voor de schade aan een derde toegebracht door een als een 'doen te beschouwen' gedraging van een kind tot veertien jaar. Een 'derde', i.c. de schadelijgende dan wel benadeelde partij, kan ieder ander zijn buiten het kind en de aansprakelijke ouders, dus ook bijvoorbeeld een naast familielid.¹⁴

Onrechtmatigheid

Voor de aansprakelijkheid van de ouder moet de vraag of hem kan worden verweten de gedraging van het kind te hebben belet onderscheiden worden van de vraag of het kind een fout heeft begaan zodat hem een onrechtmatige daad kan worden toegerekend. De ouder kan zich niet beroepen op de ontoerekeningsvatbaarheid van het kind op grond van zijn jeugdige leeftijd of een geestelijke tekortkoming, om zich daarmee te bevrijden van aansprakelijkheid. Dit vloeit voort uit art. 6:169 lid 1 BW.¹⁵ Voor kwalitatieve aansprakelijkheid van art. 6:169 BW geldt dat het kind waarvoor men aansprakelijk is, een fout moet hebben begaan; toerekenbaar onrechtmatig moet hebben gehandeld. Schade toegebracht tijdens sport en spel is niet als onrechtmatig te kwalificeren, indien de gedraging binnen de gebruikelijke regels van het spel valt en niet abnormaal gevaarlijk is.¹⁶¹⁷ Ook wanneer een spel in beginsel gevaarlijk kan worden genoemd, brengt dit niet mee dat de deelnemen aan een dergelijk spel op zichzelf reeds een onrechtmatige daad oplevert tegenover de medespelers. Gevaarstelling door sport en spel wordt in de situatie voor kinderen tot veertien jaar op dezelfde wijze gehanteerd als voor volwassenen. Hierbij wordt geen op kinderen toegesneden norm, die minder snel tot het foutvereiste leidt, geaccepteerd; de leeftijd wordt in deze situatie volledig geabstraheerd. Hieruit kan worden opgemaakt dat een kind zich op dezelfde wijze als volwassenen kan beroepen op een rechtvaardigingsgrond, voor zover deze geen verband houdt met de leeftijd. Het oud BW kende de regeling omtrent het abstraheren van de leeftijd niet. Art. 1403 lid 2 oud BW kon slechts worden toegepast, indien het kind onrechtmatig

¹³ Oldenhuis, (GS Onrechtmatige daad), art. 6:164 BW, (1 augustus 2012), in: Stolker e.a.

¹⁴ HR 27 februari 1998, *NJ* 1998, 417 (Seksueel misbruik door 14 jarige broer).

¹⁵ Asser/Hartkamp & Sieburgh 2012, nr. 180.

¹⁶ HR 19 oktober 1990, *NJ* 1993, 621 (Tennis spel); HR 28 maart 2003, *NJ* 2003, 718 (Hindernisbaan); HR 28 maart 2003, *NJ* 2003, 719 (Schaatsongeval).

¹⁷ HR 25 november 1977, *NJ* 1978, 331 (Tikkertje met takken).

schade had toegebracht. Of zeer jonge kinderen aan het vereiste van onrechtmatigheid konden voldoen, was in deze tijd een omstreden kwestie. Men bepaalde vervolgens dat ontoerekenbaarheid van het kind, de ouders niet onthief van zijn aansprakelijkheid.¹⁸

Voor de als ‘doen te beschouwen’ gedraging geldt dat deze als onrechtmatig daad kan worden beschouwd als deze kan worden toegerekend voor zover de leeftijd van het kind daaraan niet in de weg zou staan. Dit betekent dat de leeftijd van het kind geabstraheerd wordt. Als de gedraging onrechtmatig geacht wordt wanneer deze is begaan door een kind van veertien jaar en ouder, dan is de gedraging ook onrechtmatig als deze is begaan door een kind jonger dan veertien. Keirse stelt overigens dat als maatstaf van het element van de onrechtmatigheid voor wat betreft het abstraheren een gemiddelde volwassene moet gelden.¹⁹ Ter illustratie kan men denken aan de situatie waarbij een kind van twee jaar oud de bril van het hoofd van de buurman slaat. Als we de elementen van de onrechtmatige daad langs gaan; een onrechtmatige gedraging, toerekenbaarheid, schade, causaal verband en relativiteit, dan zou het kind niet toerekenbaar zijn op basis van zijn jeugdige leeftijd. Nu de leeftijd wordt geabstraheerd, moet men nagaan of de gedraging onrechtmatig zou zijn indien deze gepleegd is door een kind van veertien jaar of ouder. Indien een kind van veertien een bril van iemands hoofd slaat is er voldaan aan de elementen van de onrechtmatige daad. De gedraging van de tweejarige is daarmee een ‘doen te beschouwen’ gedraging zoals gesteld in art. 1:169 lid 1 BW.

In vrijwel alle gevallen zou, bij gebreke van art. 6:164 BW, *niet aansprakelijkheid* van het kind zelf terug te voeren zijn op het ontbreken van schuld conform art. 1401 oud BW. Te denken valt aan de situatie waarbij een kind van vier jaar ineens met zijn step de weg oprijdt en daardoor een verkeersongeval veroorzaakt.²⁰ Uit het arrest van de Hoge Raad van 12 november 2004 kan worden afgeleid dat aan het hypothetisch toe te passen ‘fout’-vereiste, conform art. 6:169, bij kinderen tot veertien jaar snel wordt voldaan.²¹

In dit arrest deed zich de volgende casus voor: een jongen van zes jaar oud gooide sneeuw- en ijsballen in de richting van een negen jarig meisje. Hierbij raakt hij het meisje recht in haar gezicht. Het meisje spreekt de jongen hierop aan en wijst hem op de gevaren van het gooien van de sneeuw- en ijsballen. De jongen blijft echter doorgooien waarna hij wederom het meisje in haar gezicht raakt. Hierop pakt het meisje de jongen vast en gooit hem op de grond. De jongen loopt bij deze val hoofdletsel op. De ouders van het meisje zijn in hun hoedanigheid door de ouders van de jongen met succes aangesproken voor de geleden schade.

Een als ‘doen te beschouwen’ gedraging sluit tevens het zuiver nalaten van het kind uit. Een zuiver nalaten van een kind tot veertien jaar kan derhalve niet tot aansprakelijkheid leiden, mits de ouders zich niet bewust zijn geweest van het nalaten van het kind. In deze zin reeds onder het oud BW:

Een situatie doet zich voor waarbij een touwtje over een toegangspad tot de woning is gespannen. De kinderen des huizes (jonger dan veertien) hebben het touwtje zien hangen en zien vervolgens een bakker, die het touwtje niet heeft kunnen zien omdat hij een grote broodbakkersmand draagt, over het touwtje struikelen. De kinderen hebben nagelaten de bakker te waarschuwen voor het touwtje. Kunnen de kinderen hiervoor aansprakelijk gesteld worden? Nee, de kinderen zijn jonger dan veertien (art. 6:164 BW). Kunnen de ouders aansprakelijk gesteld worden? Nee, de kinderen hebben enkel nagelaten de bakker te waarschuwen, er bestaat geen aansprakelijkheid voor zuiver nalaten op grond van art. 6:169 BW. Hadden de kinderen het touwtje zelf gespannen, dan was er sprake geweest van een gedraging en ontstaat er wel aansprakelijk van de ouders op grond van art. 6:169 BW.²²

¹⁸ Oldenhuis, (GS Onrechtmatige daad), art. 6:169 BW, aant. 1 (1 augustus 2012), in: Stolker e.a.

¹⁹ Spier e.a. 2012, nr. 85.

²⁰ HR 9 december 1966, *NJ* 1967 (Joke Stapper).

²¹ HR 12 november 2004, *NJ* 2005, 138 (Sneeuwballende kinderen).

²² HR 22 november 1974, *NJ* 1975, 149 (Struikelende broodbezorger).

Als de ouders in de bovenstaande situatie op de hoogte waren van het gespannen touwtje en bijvoorbeeld hadden gezien dat de kinderen speelden met het gespannen touwtje, zijn de ouders zich bewust geweest van het gevaar. Vanaf dat moment is er geen sprake van kwalitatieve aansprakelijkheid vanwege nalaten, maar wel van persoonlijke aansprakelijkheid van de ouders op grond van artikel 6:162 BW.

Rechtvaardigingsgronden

Indien het kind zich ter rechtvaardiging van zijn gedrag op een schulditsluitingsgrond kan beroepen, is er geen grond aanwezig waarop de ouder aansprakelijk geacht kan worden. Deze rechtvaardigingsgrond mag niet terug te voeren zijn tot een omstandigheid die verband houdt met de leeftijd van het kind.²³ Een rechtvaardigingsgrond doet zich bijvoorbeeld voor wanneer een dertienjarig kind op teken van een politieagent de weg oversteeft, terwijl de verkeerssituatie dit niet toelaat en het kind dientengevolge schade veroorzaakt.²⁴ Het ambtelijk bevel leidt tot de rechtvaardigingsgrond. Zodra het kind op grond van deze rechtvaardigingsgrond geen schuld heeft en deze omstandigheid evenmin op grond van de verkeersopvattingen voor zijn rekening komt, bestaat er geen reden voor aansprakelijkheid van de ouders op grond van art. 6:169 lid 2 BW.

Uitzonderingen

Er zijn twee mogelijke uitzonderingen op de hoofdregel van art. 6:164 BW die stelt dat kinderen onder de veertien jaar niet persoonlijke aansprakelijk gesteld kunnen worden.²⁵ Deze uitzonderingen vloeien voort uit afdeling 6.3.2. Artikel 6:183 lid 1 stelt dat ter zake van de aansprakelijkheid op grond van afdeling 6.3.2. de aangesprokene geen beroep kan doen op zijn jeugdige leeftijd of geestelijke tekortkoming. Dit artikel maakt geen enkel onderscheid naar leeftijd. Lid 2 van artikel 183 ontkracht een en andere enigszins door te stellen dat indien het kind bezitter is van de in artikel 6:173 en 6:179 BW genoemde zaken en/of dieren, de ouders in de plaats van het kind treden. Bezit het kind jonger dan veertien bijvoorbeeld een gebrekkige roerende zaak dat een gevaar oplevert voor personen en of zaken en dit gevaar verwezenlijkt, is de ouder aansprakelijk op grond van art. 6:183 lid 2 BW.

Een kind is persoonlijk aansprakelijk voor zover de zaken en/of dieren in de uitoefening van een bedrijf worden gebruikt (art. 6:183 lid 2 BW). Deze aansprakelijkheid wordt niet beperkt tot een bepaalde leeftijd. Theoretisch gezien kan een kind van bijvoorbeeld negen jaar oud dat een circus heeft geërfd aansprakelijk zijn ex art. 6:181 BW voor schade veroorzaakt door een van de circusdieren. Deze dieren dienen immers ter uitoefening van het bedrijf. Zodra er een onrechtmatige daad optreedt door een gedraging van een van deze dieren, is het kind zelf aansprakelijk, ondanks de jeugdige leeftijd. Omdat de benadeelde zonder deze uitzondering geen verhaal op de ondernemingsgoederen hebben, is artikel 6:181 BW van toepassing indien de eigenaar, jonger dan veertien, de zaken en/of dieren in de uitoefening van een bedrijf gebruikt.²⁶

Naast de situatie waarbij het kind aansprakelijk gesteld kan worden voor zaken en/of dieren die gebruikt worden in de uitoefening van een bedrijf kan een kind tot veertien jaar enkel aansprakelijk worden gesteld in de hoedanigheid van vertegenwoordigde bij een fout van de vertegenwoordiger op grond van artikel 6:172 BW. Van vertegenwoordiging in ruime zin is sprake wanneer de door de vertegenwoordiger verrichte rechtshandeling in haar

---

²³ Asser/Hartkamp & Sieburgh 2011, nr. 180.

²⁴ Zie ook Van Maanen 1981 p. 366.

²⁵ Oldenhuis, (GS Onrechtmatige daad), art. 6:164 BW, aant. 5 (1 augustus 2012), in: Stolker e.a.

²⁶ Parl. Gesch. Boek 6, p. 768.

gevolgen de vertegenwoordigde treft.²⁷ Art. 6:172 BW moet zeer restrictief worden uitgelegd.²⁸ Het artikel is niet van toepassing in situaties van onbevoegde vertegenwoordiging. De vertegenwoordigde is aansprakelijk voor onrechtmatig handelen van de vertegenwoordiger als die hem daadwerkelijk vertegenwoordigt en hij bij de uitoefening van de bevoegdheden die hij als vertegenwoordiger heeft onrechtmatig handelt. De benadeelde van de onbevoegde vertegenwoordiger kan de vertegenwoordigde slechts aanspreken op contractuele basis indien aan de vereisten van artikel 3:61 lid 2 BW is voldaan. De vertegenwoordiger moet zelf op grond van art. 6:162 BW aansprakelijk zijn. Indien een kind van 13 zich laat vertegenwoordigen en die persoon handelt binnen zijn bevoegdheden en begaat hierbij een onrechtmatige daad, dan is het kind in de hoedanigheid van vertegenwoordiger aansprakelijk op grond van art. 6:172 BW. Dit kan zich voordoen zodra een gedraging van een de ouders ter uitoefening van de hun als zodanig toekomende bevoegdheden (wettelijke vertegenwoordiging) een fout jegens een derde inhoudt en daarbij schade berokkent. Op deze externe verhouding is art. 6:172 van toepassing.²⁹ De Parlementaire Geschiedenis laat zich niet uit over de mogelijkheid van aansprakelijkheid van kinderen jonger dan veertien als gevolg van dit artikel.³⁰

Wenst de benadeelde een ander dan de ouders aan te spreken voor de schade, bijvoorbeeld een toezichthouder zoals we zien in het 't Ruige Veld arrest, dan moet de benadeelde de ander aanspreken op grond van art. 6:162 BW.³¹ De regel van art. 6:169 lid 1 BW beperkt zich immers tot de ouders. Hierbij moet de benadeelde alle bestanddelen van artikel 6:162 BW in acht nemen. De bewijslast is daarmee zwaarder dan in het geval de benadeelde de ouders kan aanspreken op grond van art. 6:169 lid 1 BW.

2.1.3 Kinderen van 14 en 15 jaar

Kinderen van veertien en vijftien jaar zijn in beginsel zelf aansprakelijk voor eigen gedragingen op grond van art. 6:162 BW wanneer aan alle voorwaarden voor aansprakelijkheid is voldaan. Voor deze kinderen bestaat naast de mogelijkheid van persoonlijke aansprakelijkheid van het kind, de mogelijkheid van foutaansprakelijkheid van de ouders. Een regel zoals geldt voor kinderen tot veertien jaar waarbij de kinderen geheel uitgesloten worden voor persoonlijke aansprakelijkheid, art. 6:164 BW, bestaat niet voor kinderen van 14 en 15 jaar oud.

De foutaansprakelijkheid voor kinderen van veertien en vijftien jaar van de ouders bestaat op grond van art. 6:169 lid 2 BW. Dit artikel stelt dat ouders aansprakelijk zijn voor schade aan een derde toegebracht door een fout van het kind en gaat uit van de veronderstelling, dat zodra het kind een ander onrechtmatig schade berokkent, de ouders nalatig zijn. De fout van het kind betekent dat er sprake moet zijn van een onrechtmatige daad welke het kind kan worden toegerekend in de zin van art. 6:162 lid 3 BW. Het foutvereiste vormt onderdeel van de stelplicht die op de benadeelde rust. Ontoerekeningsvatbaarheid van het kind op grond van een geestelijke of lichamelijke tekortkoming vormt voor het foutvereiste geen beletsel (art. 6:165 lid 1 BW).³² De regel van art. 6:169 lid 2 BW is niet beperkt tot een als 'doen te beschouwen' gedraging van het kind. Ook een nalaten kan derhalve leiden tot aansprakelijkheid.

---

²⁷ Asser/Kortmann 2004 (2-I), nr. 1.

²⁸ HR 11 maart 2011, *NJ* 2012, 388.

²⁹ Mourik 2012 p. 228-229.

³⁰ Parl. Gesch. Boek 6, p. 731-732.

³¹ HR 12 mei 1995, *NJ* 1996, 118 ('t Ruige Veld).

³² Asser/Hartkamp & Sieburgh 6-IV 2011, nr. 177.

2.1.4 Het disculpatieverweer

In artikel 6:169 lid 2 BW vertegenwoordigt de volgende zinsnede het disculpatieverweer: ‘tenzij hem niet kan worden verweten dat hij de gedraging van het kind niet heeft belet’. Om de vraag te beantwoorden of de ouders kan worden verweten de gedraging van het kind niet te hebben belet, moet worden gelet op de leeftijd en de aard van het kind, de eisen van het dagelijks leven en de levensomstandigheden van de ouders.³³ In de rechtspraak van de Hoge Raad wordt als criterium gehanteerd of de ouders ten opzichte van het kind de vereiste zorg hebben aangewend ter voorkoming van nadeel voor derden. Het gaat evenwel niet om opvoedingsfouten. Volgens Oldenhuis betreft de verwijtbaarheid een verzuim in het toezicht van de ouders. Het vereiste van causaal verband tussen de gedraging van het kind en de nalatigheid van de ouders staat in de weg aan toerekening van opvoedingsfouten.³⁴

Over het disculpatieverweer van ouders van kinderen van veertien en vijftien jaar is weinig jurisprudentie beschikbaar (gepubliceerd). Het is mogelijk dat de ouders of hun aansprakelijkheidsverzekeraar aansprakelijkheid niet van de hand wijzen. Om toch een beeld te vormen van de kans op toewijzing van het disculpatieverweer wordt een aantal vonnissen achtereenvolgens besproken.

In 2001 wijst de Rechtbank Arnhem een vonnis waarbij het volgende zich voordeed: Een dertien- en een vijftienjarige jongen hebben samen schade veroorzaakt aan een aantal auto's op een bedrijventerrein.³⁵ De ouders van de dertienjarige jongen zijn risicoaansprakelijk. De ouders van de vijftienjarige jongen hebben een beroep gedaan op de disculpatiemogelijkheid. De rechtbank heeft het beroep van de ouders gehonoreerd, vanwege de leeftijd van de jongen, het feit dat de jongen een normale en oppassende jongen is die niet eerder met de politie in aanraking is geweest en de eisen van het dagelijks leven. In dit geval vond het onrechtmatig handelen plaats tussen 18:00 en 21:00 uur. Van ouders kan niet worden verwacht dat zij zodanig toezicht houden dat een kind op deze leeftijd, 15, met diens aard tussen 18:00 en 21:00 dergelijke schade niet kan berokkenen.

In 2005 wijst de Rechtbank Arnhem een vonnis waarbij wederom het disculpatieverweer van de ouders is gehonoreerd.³⁶ In deze casus heeft een veertienjarige jongen zijn tienjarige nichtje verkracht. De ouders zijn op dat moment een dagje uit en de oma van de jongen en het nichtje past op. Uit het rapport van de Raad voor de Kinderbescherming blijkt dat de ouders niet op de hoogte zijn van een eventuele relatie tussen de zoon en het nichtje. Daarbij zijn zij niet op de hoogte van het feit dat de zoon toe is aan seksuele activiteiten. Ook de school van de jongen kan de gedraging niet plaatsen en heeft geen aanwijzingen gehad die reden gaven tot zorg. Op basis daarvan honoreert de rechtbank het disculpatieverweer.

In 2005 heeft de Rechtbank Roermond een vonnis gewezen waarbij het beroep van de ouders op de disculpatiemogelijkheid niet is toegewezen.³⁷ In deze casus heeft een veertienjarige jongen twee branden gesticht. De rechtbank overweegt dat een kind van veertien jaar zich weliswaar binnen bepaalde grenzen vrijelijk moet kunnen gedragen, maar dat uit een eerder opgemaakt rapport over het kind en een eerdere strafrechtelijke veroordeling blijkt dat in dit geval bijzondere zorg voor het kind nodig is. De ouders hebben in deze casus dus niet de nodige zorg in acht genomen, wat resulteert in aansprakelijkheid.

Uit deze vonnissen kan worden afgeleid dat het beroep op de disculpatiemogelijkheid slechts in uitzonderlijke situaties wordt afgewezen. Hiervoor moet sprake zijn van een situatie waarbij de leeftijd en de aard van het kind, de eisen van het dagelijks leven en de levensomstandigheden van de ouders bijzondere zorg voor het kind vereisen. Pas wanneer deze bijzondere zorg voor het kind niet in acht wordt genomen, kunnen ouders zich niet disculperen van hun aansprakelijkheid. Zo hoeft van ouders niet worden verwacht dat zij hun

³³ HR 26 november 1948, NJ 1949, 149 (Zoontje van Zweden).

³⁴ Oldenhuis 1998, p. 27; Oldenhuis, (GS Onrechtmatige daad), art. 6:169 BW, aant. 40 (1 augustus 2012), in: Stolker e.a.; Asser/Hartkamp & Sieburgh 6-IV 2011, nr. 179.

³⁵ Rb. Arnhem 5 april 2001, NJ 2001/489.

³⁶ Rb. Arnhem 24 augustus 2005, LJV AU4901.

³⁷ Rb. Roermond 20 juli 2005, LJV AU1696; Paijmans 2007.

kind van vijftien beletten met een fiets op straat te komen.³⁸ Deze ruime opvatting van de disculpatiemogelijkheid wordt als zodanig erkend in de Parlementaire geschiedenis: '(...) bewijs voor deze groep zal in de regel niet moeilijk te leveren zijn. Ouders of voogden zijn in de regel immers niet in de gelegenheid om kinderen van deze leeftijd bepaalde gedragingen te beletten, en veelal kunnen, mede in verband met de belangen van het kind, van hen ook geen maatregelen worden gevegd, waardoor dergelijke gedragingen in het algemeen onmogelijk zouden worden gemaakt.'³⁹

2.1.5 Jeugdigen van 16 en 17 jaar

Jeugdigen van zestien en zeventien jaar worden door de wet niet ontzien van hun aansprakelijkheid. Zij zijn, evenals meerderjarigen aansprakelijk op grond van art. 6:162 BW wanneer aan alle voorwaarden voor aansprakelijkheid is voldaan. Het is voor de benadeelde enkel mogelijk de ouders aan te spreken op grond van art. 6:162 BW.⁴⁰ Voor ouders geldt dus voor kinderen vanaf veertien jaar geen kwalitatieve aansprakelijkheid meer, maar enkel nog een foutaansprakelijkheid. Om ouders aansprakelijk te kunnen stellen voor de gedragingen van hun kind van zestien of zeventien jaar, zal aan alle voorwaarden voor aansprakelijkheid op grond van art. 6:162 moeten zijn voldaan. De foutaansprakelijkheid van ouders wordt bijvoorbeeld aangenomen indien de ouders op de hoogte zijn van het feit dat hun kind op een brommer rijdt zonder een WA-verzekering afgesloten te hebben. Anders dan in het Elisabeth Kamerbeek arrest gaat het hier om een verplichte verzekering.⁴¹

2.1.6 Overwegingen huidige regeling

Naar de huidige regeling hebben ouders een risicoaansprakelijkheid voor gedragingen van kinderen tot veertien jaar. De wetgever heeft bij de invoering van deze regeling een aantal redenen genoemd waarom de leeftijd van veertien jaar is vastgesteld. Allereerst werd geacht dat het gezag en toezicht van de ouders rechtstreeks van invloed is op het gedrag van het kind en dat een redelijk toezicht met zich meebrengt dat het kind een zekere vrijheid moet genieten, waarvan derden in beginsel niet het slachtoffer mogen worden. Daarnaast speelde mee dat, ook als sprake is van opzet, aansprakelijkheidsverzekeraars schade ontstaan door gedraging van kinderen tot en met de leeftijd van twaalf jaar reeds dekten. Als vierde reden gaf de wetgever aan dat het in de maatschappij brengen van het kind tot de verantwoordelijkheid van de ouders behoorde. Deze verantwoordelijkheid wordt tot uiting gebracht in de verplichting de kosten hiervan bij te dragen.

2.2 Grensoverschrijdende onrechtmatige daad

Zolang zowel de schadeveroorzakende persoon als de schadeleidende persoon Nederlands ingezetenen zijn en de onrechtmatige daad op Nederlandse bodem plaatsvindt, is er geen twijfel over het feit dat het Nederlandse recht hierop van toepassing is en partijen zich tot de Nederlandse rechter kunnen wenden. Zodra de onrechtmatige daad enig grensoverschrijdend karakter krijgt, moet gekeken worden welk gerecht internationaal bevoegd is om over de zaak te beslissen, en welk recht de rechter zal toepassen om een beslissing ten gronde te nemen. Het zogenoemde 'conflictenrecht' bepaalt welk recht toepasselijk is in een bepaalde internationale rechtsverhouding.

---

³⁸ Spier e.a. 2012, p. 95.

³⁹ Parl. Gesch. Boek 6, p. 680.

⁴⁰ Oldenhuis 1998, p. 29.

⁴¹ HR 14 februari 1969, NJ 1969, 189 (Elisabeth Kamerbeek).

Om te bepalen welk gerecht internationaal bevoegd is om over de zaak te beslissen, moet verordening (EG) nr. 44/2001 (hierna: EEX-VO) geraadpleegd worden. Art. 23 EEX-VO schept voor partijen, i.c. de laedens en de gelaedeerde, de bevoegdheid om op grond van een overeenkomst een bevoegde rechter aan te wijzen.⁴² Doet er zich een onrechtmatige daad voor op grondgebied buiten Nederland, maar zijn beide partijen Nederlands ingezetenen, dan mogen zij overeenkomen dat een Nederlandse rechter bevoegd is. Deze mogelijkheid wordt forumkeuze genoemd. Voor de forumkeuze zijn vormvereisten vastgesteld. De overeenkomst dient te worden gesloten: (1) hetzij bij een schriftelijke overeenkomst, hetzij bij een schriftelijke bevestigde mondelinge overeenkomsten; (2) hetzij in een vorm die wordt toegelaten door de handelwijzen die tussen de partijen gebruikelijk zijn geworden; (3) hetzij, in de internationale handel, in een vorm die overeenstemt met een gewoonte waarvan de partijen op de hoogte zijn of hadden behoren te zijn. Het door partijen aangewezen gerecht is bij uitsluiting bevoegd. Daarmee wordt voorkomen dat tegenstrijdige of afwijkende beslissingen worden gewezen. Zolang er geen sprake is van een exclusieve bevoegdheid conform uit art. 22 EEX-VO, zoals in beginsel het geval is bij een onrechtmatige daad, kunnen partijen tevens stilzwijgend een forumkeuze maken op grond van art. 24 EEX-VO.⁴³ Voor een stilzwijgende forumkeuze gelden geen vormvereisten. Het gerecht is bevoegd zodra de verweerder verschijnt. Indien partijen geen forumkeuze hebben gemaakt is het gerecht genoemd in art. 5 EEX-VO bevoegd.⁴⁴ In artikel 5 EEX-VO wordt de bevoegdheid in bijzondere situaties, waaronder de onrechtmatige daad, vastgesteld. Lid 3 verwijst ten aanzien van verbintenissen uit onrechtmatige daad naar de *forum delicti*; het gerecht van de plaats waar het schadebrengende feit zich heeft voorgedaan of zich kan voordoen.

De Rome II verordening ziet op het recht dat van toepassing is op niet-contractuele verbintenissen.⁴⁵ Het tweede hoofdstuk van Rome II bevat verwijzingsregels voor onrechtmatige daden. Art. 4 Rome II verwijst in geval van een onrechtmatige daad naar de *lex loci damni*; het recht van het land waar de schade intreedt.⁴⁶ Er geldt echter een uitzondering zodra de schadeveroorzakende en de schadeleidende persoon hun gewone verblijfplaats hebben in hetzelfde land of als de casus kennelijk nauwer verbonden is met een ander land.⁴⁷ Zodra beide partijen in Nederlands ingezetenen zijn en de schade buiten Nederland intreedt, is toch het Nederlandse recht van toepassing.

---

⁴² Artikel 23 EEX-VO: ‘Wanneer de partijen van wie er ten minste één woonplaats heeft op het grondgebied van een lidstaat, een gerecht of de gerechten van een lidstaat hebben aangewezen voor de kennisneming van geschillen die naar aanleiding van een bepaalde rechtsbetrekking zijn ontstaan of zullen ontstaan, is dit gerecht of zijn de gerechten van die lidstaat bevoegd.(...)’

⁴³ Art. 24 EEX-VO: ‘Buiten de gevallen waarin zijn bevoegdheid voortvloeit uit andere bepalingen van deze verordening, is het gerecht van een lidstaat waarvoor de verweerder verschijnt bevoegd. Dit voorschrift is niet van toepassing indien de verschijning ten doel heeft de bevoegdheid te betwisten, of indien er een ander gerecht bestaat dat krachtens artikel 22 bij uitsluiting bevoegd is.’

⁴⁴ Art. 5 lid 3 EEX-VO: ‘ten aanzien van verbintenissen uit onrechtmatige daad: voor het gerecht van de plaats waar het schadebrengende feit zich heeft voorgedaan of zich kan voordoen.’

⁴⁵ Verordening (EG) nr. 864/2007.

⁴⁶ Art. 4 lid 1 Rome II: ‘Tenzij in deze verordening anders bepaald, is het recht dat van toepassing is op een onrechtmatige daad het recht van het land waar de schade zich voordoet, ongeacht in welk land de schadeveroorzakende gebeurtenis zich heeft voorgedaan en ongeacht in welke landen de indirecte gevolgen van die gebeurtenis zich voordoen.’

⁴⁷ Art. 4 lid 2 Rome II: ‘Indien evenwel degene wiens aansprakelijkheid in het geding is, en degene die schade lijdt, beiden hun gewone verblijfplaats in hetzelfde land hebben op het tijdstip waarop de schade zich voordoet, is het recht van dat land van toepassing.’

Art. 4 lid 3 Rome II: ‘Indien uit het geheel der omstandigheden blijkt dat de onrechtmatige daad een kennelijk nauwere band heeft met een ander dan het in de leden 1 en 2 bedoelde land, is het recht van dat andere land van toepassing. Een kennelijk nauwere band met een ander land zou met name kunnen berusten op een reeds eerder bestaande, nauw met de onrechtmatige daad samenhangende betrekking tussen de partijen, zoals een overeenkomst.’

In deze scriptie wordt uitgegaan van toepasselijkheid van het Nederlandse recht en bevoegdheid van het Nederlands gerecht.

2.3 Tussenconclusie

Voor een globaal overzicht van de mogelijkheden tot aansprakelijkheid voor gedragingen en nalaten van minderjarige kinderen en zijn ouders dient de volgende tabel.

Minderjarige	Minderjarige aansprakelijk	Ouders aansprakelijk voor gedraging	Ouders aansprakelijk voor zuiver nalaten	Disculpatie-mogelijkheid
Tot 14 jaar	Nee, 6:164 BW	Ja, 6:169 lid 1 BW	Nee, 6:169 lid 1 BW, tenzij persoonlijk aansprakelijk o.g.v. 6:162 BW.	Nee
14 en 15 jaar	Ja, 6:162 BW	Ja, 6:169 lid 2 BW	Ja, 6:169 lid 2 BW	Ja
16 en 17 jaar	Ja, 6:162 BW	Ja, 6:162 BW	Ja, 6:162 BW	Nee

Voor kinderen tot veertien jaar geldt een risicoaansprakelijkheid voor de ouders (art 6:169 lid 1 BW). Kinderen tot veertien jaar kunnen niet persoonlijk aansprakelijk gesteld worden (art. 6:164 BW). De leeftijd van het kind wordt geabstraheerd, wat betekent dat er slechts sprake kan zijn van een rechtvaardigingsgrond voor zover deze rechtvaardigingsgrond zou gelden als de zelfde gedraging uitgevoerd wordt door een volwassene. Er wordt geen rekening gehouden met kinderlijk gedrag. De risicoaansprakelijkheid strekt enkel tot doen te beschouwen gedragingen, wat nalaten uitsluit. Nalaten van een kind tot veertien jaar leidt derhalve in beginsel niet tot aansprakelijkheid, tenzij de ouders op de hoogte zijn geweest van het nalaten. In dat geval zijn de ouders persoonlijk aansprakelijk op grond van art. 6:162 BW. Ouders kunnen zich niet disculperen van hun aansprakelijkheid.

Kinderen van veertien en vijftien jaar zijn in beginsel zelf aansprakelijk voor eigen gedragingen op grond van art. 6:162 BW wanneer aan alle voorwaarden voor aansprakelijkheid is voldaan. De foutaansprakelijkheid voor kinderen van veertien en vijftien jaar van de ouders wordt geregeld in art. 6:169 lid 2 BW. De wet gaat uit van de veronderstelling dat de ouders nalatig zijn wanneer het kind derden onrechtmatig schade berokkent. Dit foutvermoeden kan door de ouders worden weerlegd, indien zij aantonen dat hen niet kan worden verweten de gedraging van het kind niet te hebben belet. In de rechtspraak hanteert men hiervoor het criterium of de ouders ten opzichte van het kind de vereiste zorg hebben aangewend ter voorkoming van nadeel voor derden.

Jeugdigen van zestien en zeventien jaar zijn zelf aansprakelijk voor eigen gedragingen op grond van art. 6:162 BW wanneer aan alle voorwaarden voor aansprakelijkheid is voldaan. Ouders kunnen in dit geval slechts aansprakelijk gesteld worden indien zij eveneens schuld hebben aan de gedraging van de jeugdige en voldoen aan de voorwaarden voor aansprakelijkheid op grond van art. 6:162 BW. De foutaansprakelijkheid van ouders wordt bijvoorbeeld aangenomen indien de ouders op de hoogte zijn van het feit dat hun kind op een brommer rijdt zonder de verplichte WA-verzekering afgesloten te hebben.

3.1 Aanleiding wetsvoorstel

Almaar toenemende jeugdcriminaliteit leidt tot een aanzienlijk bedrag aan civiele schade. Het aantal gehoorde minderjarige verdachten bedroeg in 2004 65 100 jongeren⁴⁸, een stijging van liefst 57% vergeleken met 1995. In 9 901 van deze gevallen ging het om vernieling⁴⁹. Het aantal opnames in justitiële inrichtingen verdrievoudigde bijna in dezelfde periode.⁵⁰ 23,2% van de jongeren geeft aan ooit vernielingen te hebben aangericht, en 19,8% zegt graffiti te hebben aangebracht.⁵¹

Een belangrijk grondbeginsel van ons recht is dat ieder zijn eigen schade draagt. Dat is het uitgangspunt van het aansprakelijkheidsrecht in Nederland en dat van de ons omringende landen.⁵² Verplaatsing van de schade kan alleen, indien daar een goede reden voor bestaat. Het verplaatsen van de schade kan op drie verschillende manieren, te weten: door een beroep te doen op een eigen schadeverzekering (first-party-verzekering), door een beroep op de sociale zekerheid te doen of door een beroep op het aansprakelijkheidsrecht te doen. Het herstellen van de geleden schade is de primaire doelstelling van het civiele aansprakelijkheidsrecht.

Het huidige aansprakelijkheidsrecht, op grond waarvan ouders van veertien- en vijftienjarige kinderen zich kunnen disculperen, past volgens de indiener niet (langer) bij de in de samenleving bestaande opvattingen. Ouders kunnen zich vrijpleiten voor de fouten van hun kind door de disculpatiemogelijkheid, waardoor verhaal van schade voor de benadeelde lastig wordt. De door een derde geleden schade, toegebracht door een minderjarige van zestien jaar of ouder komt in de meeste gevallen eveneens ten laste van de benadeelde, omdat enkel de jongere zelf aansprakelijk is en meestal niet over toereikend vermogen beschikt. De huidige regeling biedt naar de opvatting van de indiener voor ouders een te grote mogelijkheid zich te disculperen voor de fout van hun kind. De tenzij-bepaling van art 6:169 lid 2 BW wordt door de rechter zodanig breed uitgelegd, dat ouders nauwelijks aansprakelijk te stellen voor fouten van hun kinderen. Het opheffen van de disculpatiemogelijkheid komt daarom de rechtszekerheid ten goede, aldus de indiener.⁵³

3.2 Doelstelling wetsvoorstel

Het onderhavige wetsvoorstel is gebaseerd op drie doelstellingen. De primaire doelstelling is het aansprakelijk kunnen stellen van ouders voor de schade veroorzaakt door hun minderjarige kinderen. Om dit te realiseren wordt de risicoaansprakelijkheid verruimd. De verhaalsmogelijkheden van de benadeelde worden hierdoor vergroot. Hiermee wordt tegemoetgekomen aan de belangen van de benadeelde, die anders met de schade blijft zitten. Daarnaast wordt uitgegaan van een verhoogde preventieve gedragscorrigerende werking, door de mogelijkheid op te nemen naast de ouders eveneens de kinderen van veertien jaar en ouder aansprakelijk te kunnen stellen. De relatie tussen ouders en de aan hun zorg toevertrouwde kinderen vormt een bijzondere verbintenis. Zowel recht als regelgeving biedt op diverse wijzen ruimte voor die specifieke verbintenis. Het grootbrengen van kinderen brengt naast rechten, zoals het recht op kinderbijslag, ook plichten met zich mee. Een van deze plichten is

---

⁴⁸ WODC 2005, p. 356.

⁴⁹ WODC 2005, p. 365.

⁵⁰ WODC 2005, p. 435.

⁵¹ WODC 2004, p. 10.

⁵² Hartlief 1997, p. 11.

⁵³ *Kamerstukken II* 2005/06, 30 519, nr. 3, p. 8-9.

het bevorderen van de persoonlijke ontwikkeling van het kind (art. 1:247 BW). Door de mogelijkheid ouders aansprakelijk te kunnen stellen, verwacht de indiener dat ouders beter toezicht uitoefenen op de kinderen. Het veroorzaken van schade door de kinderen heeft dan financiële gevolgen. Ten slotte wordt met het wetsvoorstel beoogd de wet te ontdoen van een ander onrechtvaardig geachte regeling. Bij schade veroorzaakt in groepsverband wordt hoofdelijke aansprakelijkheid geschept voor iedere ouder, naast de verantwoordelijke jongeren. Het wetsvoorstel voorziet hiermee in een eerlijkere verdeling van de aansprakelijkheid tussen de verschillende partijen. Geen van de partijen kan hierdoor zijn verantwoordelijkheid ontduiken. De betalende ouder krijgt een regresrecht op zowel de minderjarige daders als op hun ouders.

3.3 Inhoud wetsvoorstel

Het wetsvoorstel stelt voor de risicoaansprakelijkheid voor ouders te verruimen, zodat zij volledig aansprakelijk gesteld kunnen worden voor toerekenbare onrechtmatige gedragingen van hun minderjarige kinderen, ongeacht de leeftijd van die kinderen.⁵⁴ Om deze volledige risicoaansprakelijkheid van de ouders een plaats te kunnen geven binnen de wet, stelt de indiener drie wijzigingen voor, te weten: (1) de beperking van de foutaansprakelijkheid van ouders tot onrechtmatige daden van hun minderjarige kinderen van veertien en vijftien jaar en (2) het afschaffen van de disculpatiemogelijkheid van art. 6:169 lid 2 BW. Deze wijzigingen zien enkel op art. 6:169 lid 2 BW, art 6:169 lid 1 BW kan in ongewijzigde vorm blijven voortbestaan.

Het wijzigen van het eerste aspect, de foutaansprakelijkheid van ouders, leidt tot een verruiming van de kwalitatieve aansprakelijkheid. Hierdoor verdwijnt het onderscheid tussen kinderen van veertien-vijftien jaar en kinderen van zestien-zeventien jaar zoals deze naar de huidige wetgeving geldt. Dit heeft als gevolg dat het aansprakelijkheidsregime van nul tot veertien jarigen jaar zoals deze nu geldt, na invoering gaat gelden voor nul tot achttien jarigen, hetzij dat daders vanaf veertien jaar ook zelf aansprakelijk zijn. Volgens Çörüz vormt de morele verantwoordelijkheid van ouders voor hun kinderen de grondslag voor het bestaan en een verruiming van de risicoaansprakelijkheid van minderjarigen tot veertien jaar naar alle minderjarigen. Zij zijn immers beter dan de toevallig benadeelde in staat te beletten dat hun kinderen een onrechtmatige daad plegen, door het geven van opvoeding en het houden van toezicht op de gedragingen van hun kinderen en de ontwikkeling van hun persoon. Volgens de indiener moeten ouders dus kwalitatief aansprakelijk gesteld kunnen worden voor onrechtmatige gedragingen van hun kinderen, zolang die kinderen voldoen aan het begrip minderjarige in de zin van art. 1:233 BW.

Het beroep op de disculpatiemogelijkheid wordt betrekkelijk snel gehonoreerd, waardoor ouders van veertien en vijftienjarigen slechts in beperkte gevallen kwalitatief aansprakelijk gesteld kunnen worden voor de onrechtmatige gedraging van het kind. Het opheffen van de disculpatiemogelijkheid komt de rechtszekerheid ten goede. Door het wegnemen van de disculpatiemogelijkheid verandert de foutaansprakelijkheid, gebaseerd op een weerlegbaar foutvermoeden, in een risicoaansprakelijkheid. De indiener meent dat de morele verantwoordelijkheid van ouders voor hun kinderen tot veertien jaar die grondslag biedt voor een risicoaansprakelijkheid, ook grond voor risicoaansprakelijkheid voor kinderen vanaf veertien jaar geeft. Door de disculpatiemogelijkheid te schrappen hoeft er niet langer beoordeeld te worden of er sprake is van schuld aan de zijde van de ouders, waardoor zij altijd en volledig aansprakelijk gesteld kunnen worden indien hun minderjarige kind een onrechtmatige daad pleegt.

---

⁵⁴ *Kamerstukken II 2005/06, 30 519, nr. 3, p. 7.*

Indien het wetsvoorstel wordt aangenomen door de Eerste Kamer, zal art 6:169 lid 2 BW als volgt luiden:

Voor schade aan een derde toegebracht door een fout van een minderjarige die de leeftijd van veertien jaren heeft bereikt, is degene die het ouderlijk gezag of de voogdij over de minderjarige uitoefent aansprakelijk. In de onderlinge verhouding met de minderjarige behoeft degene die het ouderlijk gezag of de voogdij uitoefent niet in de schadevergoeding bij te dragen.

3.3.1 Overwegingen wetsvoorstel

Door invoering van het wetsvoorstel wordt een stelsel gecreëerd waarbij de vergoeding van de schade en de rechtszekerheid van de benadeelde centraal staat. Hierna wordt toegelicht welke overwegingen een rol hebben gespeeld bij het tot stand komen van het wetsvoorstel.

Aansluiting minderjarigheidsbegrip

Voor wat betreft de eerste aanpassing acht de indiener het niet meer dan logisch dat de aansprakelijkheidsregeling dient aan te sluiten bij het minderjarigheidsbegrip zoals gesteld in boek 1 BW. Aangevoerd wordt dat in Nederland in principe de minderjarigheid ex artikel 1:233 BW tot achttien jaar geldt, en daarmee de onbekwaamheid om rechtshandelingen te verrichten. Tot achttien jaar mag een persoon alleen rechtshandelingen verrichten met toestemming van zijn wettelijke vertegenwoordiger (artikel Tweede Kamer, vergaderjaar 2005–2006, 30 519, nr. 3 7 1:234 BW). De toestemming wordt overigens verondersteld te zijn verleend, indien het een rechtshandeling betreft ten aanzien waarvan in het maatschappelijk verkeer gebruikelijk is dat een minderjarige van zijn leeftijd deze zelfstandig verrichten (art. 1:234 lid 3 BW). Een minderjarige van vijftien is bijvoorbeeld bekwaam om een broek te kopen. Dit is een gebruikelijke rechtshandeling voor een vijftienjarige. Daarnaast geldt er een uitzondering indien de kantonrechter ten aanzien van een tenminste zestienjarige handlichting heeft verleend (art. 6:235 BW). Dit is met name van belang voor zestien en zeventien jarigen die een eigen onderneming hebben. De rechtshandelingen die zij daarvoor moeten aangaan kunnen niet als in het maatschappelijk verkeer gebruikelijk geacht worden. Tot achttien jaar heeft de wettelijk vertegenwoordiger het gezag over de jongere (artikel 1:245 BW); tot 21 jaar is hij zelfs onderhoudsplichtig (artikel 1:395a BW).⁵⁵

Disculpatiemogelijkheid

Voor wat betreft de tweede aanpassing, het schrappen van de disculpatiemogelijkheid, stelt de indiener dat rechters de disculpatiemogelijkheid in het algemeen zodanig breed uitleggen, dat ouders nauwelijks aansprakelijk te stellen zijn voor de baldadigheid van hun kinderen. Als voorbeeld verwijst de indiener naar een uitspraak van de Rechtbank Arnhem waarbij de ouders zich met succes kunnen disculperen voor de gedraging van hun zoon, het opzettelijk bekrassen van een aantal auto's, omdat de zoon nooit eerder in aanraking is geweest met politie en/of justitie.⁵⁶

In het vonnis van de Rechtbank Arnhem zijn de volgende feiten komen vast te staan. De Ruiters Beesd BV is een autobedrijf die beschadigde auto's koopt en doorverkoopt. Het bedrijfsterrein van Ruiters Beesd BV waar de auto's zich onafgesloten bevinden is, met uitzondering van de achterzijde waar zich een sloot bevindt, afgezet met een hek. Op vrijdag 20 februari 1997 zijn twee jongens van respectievelijk 15 en 13 jaar het bedrijfsterrein via de achterzijde opgegaan. De jongens hebben schade veroorzaakt aan de auto's door aanrijdingen te veroorzaken en over de auto's heen te lopen dan wel er op te springen. De verzekeraar van de jongens heeft de aanrijdingschade slechts voor 50% vergoed en de

⁵⁵ Kamerstukken II 2005/06, 30 519, nr. 3, p. 7-9.

⁵⁶ Rechtbank Arnhem, 5 april 2001, NJ2001/489.

vandalismeschade voor 75%. De verzekeraar heeft de vergoeding tot deze percentages beperkt, daar zij van mening zijn dat er sprake was van eigen schuld aan de zijde van De Ruiters Beesd BV (slecht beveiligd terrein en onafgesloten auto's met de contactsleutels in de auto). De rechtbank diende te beoordelen of de vijftienjarige jongen aangesproken kan worden op grond van art. 6:162 BW, of de ouders van deze jongen aansprakelijk gesteld kunnen worden op grond van art. 6:169 lid 2 BW en/of de ouders van de dertienjarige jongen hoofdelijk aansprakelijk gesteld kan worden op grond van art. 6:169 lid 1 BW voor de overgebleven schade. De rechtbank oordeelde dat beide jongens met opzet onrechtmatig hebben gehandeld. De vijftienjarige jongen is aansprakelijk op grond van art. 6:162 BW voor de volledige schade. De rechtbank honoreerde de het beroep op de disculpatiemogelijkheid van de ouders van de vijftienjarige jongen. De rechtbank vond in de houding van de vijftienjarige jongen bevestiging van de stelling dat de jongen (eigenlijk) een normale en oppassende jongen is en oordeelde derhalve dat de ouders geen enkel verwijt gemaakt kan worden. De disculpatiemogelijkheid wordt in deze casus snel aangenomen. De ouders hebben hiervoor enkel hoeven te beweren dat hun kind, afgezien van de betreffende onrechtmatige daad, normaal en oppassend is. Het feit dat de jongen nooit eerder in aanraking is gekomen met politie/justitie is hierbij doorslaggevend geweest. De ouders van de dertienjarige jongen zijn wel aansprakelijk op grond van art. 6:169 lid 1 BW. Daar wordt gezien de strekking van deze paragraaf niet verder op ingegaan.

Waar de keuze voor de huidige risicoaansprakelijkheid zich beperkte tot kinderen tot 14 jaar vanwege de bijzondere verbondenheid tussen ouders en kinderen in de vorm van het gezinsverband, wijst de indiener naar de morele verantwoordelijkheid van ouders voor hun kinderen. Daarnaast komt het schrappen van de disculpatiemogelijkheid de rechtszekerheid ten goede, met name wanneer er sprake is van meerdere daders.

Ik zou aan de argumentatie betreffende de disculpatiemogelijkheid toe willen voegen dat wanneer de onrechtmatige daad van de jeugdige geen onderwerp van discussie is, de disculpatiemogelijkheid kan leiden tot een lange procesgang alvorens de benadeelde zijn schade vergoed krijgt. Voor kinderen ouder dan veertien jaar wordt niet langer voldaan aan de overwegingen dat hun jeugdige leeftijd een gevaar oproept van gedragingen waarvoor derden schade lijden en dat diezelfde leeftijd eraan in de weg staat daarvan aan het kind een verwijt te maken ex aequo als aan een volwassene.

Hoofdelijk aansprakelijkheid

Een derde aanpassing wordt gecreëerd betreffende het ontstaan van gedeelde hoofdelijk aansprakelijkheid van ouder en kind. Hoofdelijke verbondenheid van schuldenaren kan bij overeenkomst worden bedongen en wordt conventionele hoofdelijkheid genoemd, of uit de wet voortvloeien. De wet heeft in een groot aantal gevallen hoofdelijke aansprakelijkheid bij deelbare schulden of toevallig samenlopende verbintenissen geïntroduceerd. Het belangrijkste voorbeeld van een toevallig samenlopende verbintenis is die van art. 6:102 lid 1 BW dat inhoudt dat zij die tot vergoeding van dezelfde schade gehouden zijn, hoofdelijk aansprakelijk zijn. Dit artikel ziet enkel op de wettelijke verbintenissen tot schadevergoeding. De benadeelde kan in geval van hoofdelijke aansprakelijkheid, behoudens eigen schuld, alle daders voor het geheel aanspreken. Hierdoor wordt het risico dat de schadeplichtige onvermogen is bij de benadeelde weggenomen en wordt voorts de verplichting om een ieder die aansprakelijk is individueel in een procedure te betrekken weggenomen.⁵⁷ Indien de personen die de schade hebben veroorzaakt, of de schade veroorzakende personen van hun schade toebrengrende gedraging hadden behoren te weerhouden, tot één groep behoren zij hoofdelijk aansprakelijk. Voor groepsaansprakelijkheid gelden de volgende vereisten:

1. Er dient tenminste één groepslid de onrechtmatige schade te hebben toegebracht; deze onrechtmatige daad hoeft de dader niet te kunnen worden toegerekend.
2. De kans op het toebrengen van schade had de aangesproken groepslid zich van zijn gedraging moeten weerhouden.

⁵⁷

Spier 2012 e.a., nr. 240.

3. De gedragingen kan het aangesproken groepslid worden toegerekend.⁵⁸

Lid 2 van art 6:166 BW bevat voor de onderlinge verhouding tussen de groepsdeelnemers een regresbepaling. De deelnemers in extern verschuldigde schadevergoeding moeten intern voor gelijke delen in de schade bijdragen, tenzij de omstandigheden van het geval naar billijkheid een andere verdeling vordert.⁵⁹

Het grootbrengen van kinderen brengt naast rechten ook plichten met zich mee. Een van deze plichten is het bevorderen van de ontwikkeling van de persoonlijkheid van het kind conform art. 1:247 BW. Ouders dienen hun kinderen te leren andermans eigendommen te respecteren. Het argument dat deze redenering juist inhoudt dat kinderen geleidelijk aan zelf de verantwoordelijkheid moeten leren nemen voor hun gedragingen, brengt met zich mee dat er is gekozen voor de benadering om naast de ouders ook hun kinderen vanaf de leeftijd van veertien jaar aansprakelijk te kunnen stellen. Volgens de indiener brengt de hoofdelijke aansprakelijkheid met zich mee dat insolventie van de schadeafhandeling niet langer het risico van de benadeelde is en dat het daarmee niet meer de zorg van de benadeelde is hoe de uitspraak van de rechter met betrekking tot de aansprakelijkheidstoebedeling uitpakt. Hij kan dan immers zowel de ouder als het kind aanspreken. Het wetsvoorstel bevatte ten tijde van het indienen voor beide aansprakelijke personen de mogelijkheid op onderling regres wanneer zij meer dan het gedeelte dat hen aangaat aan het slachtoffer hebben vergoed. Deze mogelijkheid is in een later stadium van het wetsvoorstel beperkt.⁶⁰ Het wetsvoorstel bevat inmiddels de regel dat in de onderlinge verhouding met de minderjarige de ouder niet aan de schade hoeft bij te dragen.

3.3.2 Totstandkoming wetsvoorstel

Voordat een wetsvoorstel wet wordt, moet een groot aantal stappen worden doorlopen. In de meeste gevallen wordt een wetsvoorstel ingediend door de regering, maar ook Tweede Kamerleden kunnen een voorstel indienen. Een dergelijk voorstel wordt een initiatiefvoorstel genoemd. Op 10 april 2006 heeft dhr. Çörüz een initiatiefvoorstel ingediend betreffende de kwalitatieve aansprakelijkheid voor minderjarige kinderen. Het voorstel is op 3 juli 2012 aangenomen door de Tweede Kamer. In de periode tussen het indienen en het aannemen is het wetsvoorstel een aantal keren gewijzigd. Deze wijzigingen zijn hieronder kort vermeld.

Op 12 april 2006 wordt in de voorstel van wet de volgende wijziging aangekondigd: artikel 169, tweede lid, wordt vervangen door: *Voor schade aan een derde toegebracht door een fout van een minderjarige die de leeftijd van veertien jaren heeft bereikt, is degene die het ouderlijk gezag of de voogdij over de minderjarige uitoefent aansprakelijk.*⁶¹

Advies Raad van State

Alvorens het wetsvoorstel goedgekeurd is door de Tweede Kamer, heeft de Raad van State (hierna: RvS) zich geuit over de inhoud van het wetsvoorstel. RvS heeft hierover verslag uitgebracht op 22 mei 2006.⁶² De indiener heeft hier op 25 januari 2010 gereageerd. De kritiek van de RvS en de reactie daarop van de indiener worden hierna behandeld.

De RvS vraagt zich allereerst af wat de omvang van het gestelde probleem is. De indiener onderbouwt de stelling dat de benadeelden te veel met de schade blijven zitten niet met cijfers. De indiener geeft aan dat er geen cijfers bekend zijn die de stelling letterlijk

⁵⁸ Spier 2012 e.a., nr 78.

⁵⁹ Zie Boonekamp 1990 p. 168 e.v.; Jansen 1996, nr. 54; Van Dam 2000, p. 397-398.

⁶⁰ *Kamerstukken II* 2011/12, 30 519, nr. 8.

⁶¹ *Kamerstukken II* 2005/06, 30 519, nr. 2.

⁶² *Kamerstukken II* 2005/06, 30 519, nr. 4.

bevestigen.⁶³ Hij toont een aantal cijfers met betrekking tot strafrechtelijke veroordelingen van minderjarigen. Hieruit blijkt echter niet in hoeverre benadeelden hun schade vergoed krijgen. De RvS is kritisch over de mate waarin de aansprakelijkheid wordt uitgebreid in het wetsvoorstel. Deze wordt verder uitgebreid dan strikt noodzakelijk om het doel, het verbeteren van de verhaalbaarheid voor de benadeelden, te bereiken. Schade veroorzaakt door een niet-opzettelijke onrechtmatige daad (ongeluk) of door nalaten wordt immers al gedekt door de aansprakelijkheidsverzekering van de ouders. De indiener is van mening dat het feit dat er een verzekeringsdekking bestaat geen reden is om de aansprakelijkheid niet wettelijk toe te delen waar deze systematisch gezien thuis hoort, namelijk bij de ouders. Dit komt de eenduidigheid en duidelijkheid ten goede.

Vervolgens geeft de RvS aan dat de MvT geheel voorbij gaat aan de mogelijkheid van het verkrijgen van een executoriale titel voor de benadeelde waarmee hij, zodra de dader wel vermogend is, zijn schade alsnog kan verhalen. Deze mogelijkheid wordt door de indiener omslachtig geacht en biedt slechts een onzekere uitkomst. Het wachten op vermogendheid van de dader brengt het risico van verjaring met zich mee en daarnaast praktische bezwaren zoals het wijzigen van het woonadres van de dader. De benadeelde is langdurig onzeker over de financiële afwikkeling, terwijl hij zo spoedig mogelijk zijn schade vergoed behoort te krijgen. Vervolgens wijst de RvS naar de problematiek omtrent de verzekeringsdichtheid na een stijging van de premie en mogelijke onverzekerbaarheid van de aansprakelijkheidsverzekering. Deze argumenten hebben ertoe geleid dat de Tweede Kamer akkoord is gegaan met het wettelijke systeem voor de aansprakelijkheid van ouders voor onrechtmatig gedrag van hun kinderen, zoals dat thans luidt. Men kan zich afvragen of en zo ja, in hoeverre de huidige situatie verschilt van de situatie zoals deze bestond tijdens het ontstaan van de thans geldende wettelijke regeling. Welk mogelijk verschil maakt dat er nu anders gedacht wordt over de leeftijdsgrens van veertien jaar? Rechtvaardigt dit verschil deze andere uitkomst? De indiener gebruikt immers de zelfde argumenten voor een geheel andere uitkomst. Hij stelt dat het vestigen van risico leidt tot toename van verzekering daarvan, in plaats van tot een daling van de verzekeringsdichtheid, ondanks een premiestijging. Daarnaast is de discussie over verzekerbaarheid en voorspellingen over verzekeringsdichtheid een afgeleide van de primaire discussie en niet een noodzakelijke voorwaarde hiervoor. Deze stelling lijkt mij onjuist nu de mate van verzekerbaarheid en verzekeringsdichtheid direct invloed hebben op het doel van het wetsvoorstel, het verbeteren van de verhaalbaarheid voor benadeelden. De indiener wijst vooral de vermogendheid van de aansprakelijke als argument af (in verband met onzekerheid en de mogelijkheid van verjaring). Door geheel voorbij te gaan aan de vermogendheid van de aansprakelijke, is de uitvoerbaarheid en handhaafbaarheid van het wetsvoorstel onzeker. Als je vermogendheid afwijst maar verhaalbaarheid van belang vindt, dan is verzekerbaarheid cruciaal. Zonder vermogendheid van de verzekerde of verzekerbaarheid van het risico, kan de benadeelde ondanks de uitgebreide mogelijkheden van verhaal met de schade blijven zitten. De indiener stelt dat anderzijds volledige verzekerbaarheid van die schade die opzettelijk is aangebracht, tegen een gemiddelde premie, afbreuk doet aan de gedragscorrigerende werking van het wetsvoorstel. Met andere woorden, een hogere premie leidt tot gedragscorrigerende werking. Het uitblijven van financiële consequenties voor ouders en kind omdat de verzekeraar gehouden is de schade te vergoeden zal mijn inziens eerder het tegenovergestelde effect hebben. Een gedragswerkende werking kan niet gerealiseerd worden door een algemene verhoging van de premie, dit kan enkel het

---

⁶³ *'Na consultatie van het verzekeringswezen, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), vervoersbedrijven (NS, Arriva, Connexion), het Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatiecentrum (WODC), het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP), het Centrum voor Criminaliteitspreventie alsmede het meldpunt vernielingen van de Gemeente Rotterdam, is de indiener gebleken dat adequate registratie over het algemeen ontbreekt.'*

gevolg zijn van maatregelen betreffende de uitkering. De doelstelling met betrekking tot de gedragscorrigerende werking wordt door de RvS in het rapport afgedaan als sympathiek. Echter, vanwege het groot aantal haken en ogen aan de benodigde ingrijpende aanpassingen van de bestaande aansprakelijkheidsregeling wordt hier door de RvS verder niet op in gegaan.

De RvS wijst op de uitzonderingspositie van Nederland in Europees verband. Alleen Frankrijk en Spanje kennen een vergelijkbare risicoaansprakelijkheid. Oostenrijk, België, Tsjechië, Duitsland, Italië, Portugal, Rusland en Zweden kennen een schuldaansprakelijkheid gebaseerd op het ontbreken van voldoende toezicht.⁶⁴ Mate van vereist toezicht hangt samen met de leeftijd en ontwikkeling van het kind. De term risico- of schuldaansprakelijkheid zegt niets over de mate waarin ouders aansprakelijk gesteld (kunnen) worden voor schade aangericht door hun minderjarige kinderen. Portugal, Frankrijk, Italië en Spanje kennen onder de kwalificatie schuldaansprakelijkheid in feite een verkapte risicoaansprakelijkheid.⁶⁵ De disculpatiegronden zijn zodanig beperkt dat bewijs voor disculpatie vrijwel onmogelijk te leveren blijkt te zijn. In Europa is nu een tendens waarneembaar van aansprakelijkheidsuitbreiding. Zo is in België een wetsvoorstel aanhangig ter invoering van een objectieve aansprakelijkheid van ouders voor gedragingen van hun minderjarige kinderen.⁶⁶ Op de vraag waarom het voorstel met betrekking tot de groepsaansprakelijkheid (art. 6:166 BW) leidt tot een eerlijker verdeling van de lasten antwoordt de indiener dat hierdoor het aantal mensen waarop regres kan worden genomen toeneemt.

De indiener heeft op 28 januari 2010 op basis van het advies van de RvS een wijziging aangebracht in het wetsvoorstel met betrekking tot het moment van inwerkingtreding.⁶⁷ Hierbij is de inwerkingtreding van drie maanden na de datum van uitgifte van het Staatsblad, verlengd naar zes maanden. De reden hiertoe is dat verzekeraars tijd nodig hebben de aansprakelijkheidsverzekering te herzien en de nodige voorlichting zal moeten worden verschaft.

Vorbereidend onderzoek vaste commissie voor Justitie

De vaste commissie voor Justitie, hierna: commissie, is belast met het voorbereidend onderzoek van het wetsvoorstel. Op 31 maart 2010 heeft de commissie verslag uitgebracht.⁶⁸ In dit verslag worden met name vragen gesteld met betrekking tot de aanleiding voor het wetsvoorstel, de doelstelling en mogelijke alternatieven. Hierop heeft de indiener op 6 april 2012 gereageerd.⁶⁹ Evenals de RvS uit de commissie commentaar over het ontbreken van cijfermatige onderbouwing bij de aanleiding van het wetsvoorstel. Over de totale schadepost kan de indiener geen uitspraken doen, behalve een voorzichtige schatting dat dit over miljoenen euro's zal gaan. Helaas heeft de indiener tijdens het verstrijken van een periode van bijna vier jaar vanaf het moment dat de RvS kritiek heeft geuit op het ontbreken van cijfermatige onderbouwing niet de gelegenheid aangegrepen onderzoek te (laten) doen naar de hoogte van de onbetaald gebleven schadevergoeding.

Voor wat betreft de doelstelling van het wetsvoorstel wordt met name kritiek geuit over de verhoogde preventieve gedragscorrigerende werking. Het is de leden onduidelijk waar deze werking vandaan komt. Te meer nu de ouders de schade dienen te vergoeden en de minderjarige hierdoor geen gevolgen ondervindt. De indiener wijst er op dat de minderjarige wel degelijk gevolgen ondervindt, nu zij uiteindelijk zelf de schade moeten vergoeden of de

⁶⁴ Miquel Martin-Casals 2006, p. 441-443.

⁶⁵ Du Perron 2002, p. 228.

⁶⁶ Zie o.a.: Wetsvoorstel tot invoering in het Burgerlijk Wetboek van een objectieve aansprakelijkheid van de ouders voor de schade veroorzaakt door hun minderjarige kinderen (nr. 0583), 18 december 2007.

⁶⁷ *Kamerstukken II* 2009/10, 30 519, nr. 5.

⁶⁸ *Kamerstukken II* 2009/10, 30 519, nr. 6.

⁶⁹ *Kamerstukken II* 2009/10, 30 519, nr. 7.

gevolgen bij de ouders zien en daardoor weerhouden wordt opnieuw schade te veroorzaken. Het argument dat ouders rechtstreeks invloed uitoefenen op een kind, verliest mijns inziens waarde naarmate het kind ouders wordt en zelfstandig gaat handelen. Vanuit de literatuur is kritiek waarneembaar met betrekking tot de verhoogde preventieve gedragscorrigerende werking. Zo stelt Paijmans eveneens dat naarmate het kind ouder wordt, de invloed die de ouders kunnen uitoefenen op het gedrag van het kind steeds meer afneemt. De hoedanigheid van ouder biedt onvoldoende rechtvaardiging voor een foutaansprakelijkheid tot de meerderjarigheid van het kind.⁷⁰ Frenk verwacht het tegenovergestelde van een preventieve werking. Het is waarschijnlijk dat jongeren juist sneller een onrechtmatige gedraging zullen begaan, nu zij weten dat hun ouders aansprakelijk zijn voor al hun gedragingen.⁷¹ Hartlief verwacht ten slotte dat de jongere helemaal niet onder de indruk zal zijn van de mogelijkheid dat hij of zijn ouders aansprakelijk gesteld kunnen worden voor de door hem onrechtmatig veroorzaakte schade.⁷²

Op 30 mei 2012 vindt een wijziging plaats waarbij aan het voorgestelde tweede lid van artikel 169 een volzin toegevoegd, luidende: *In de onderlinge verhouding met de meerderjarige behoeft degene die het ouderlijk gezag of de voogdij uitoefent niet in de schadevergoeding bij te dragen.*⁷³

Op 19 juni 2012 wordt de gemaakte fout in de wijziging van 30 mei aangepast. In de laatste volzin van het voorgestelde tweede lid van artikel 169 van Boek 6 van het Burgerlijk Wetboek «meerderjarige» vervangen door: minderjarige.⁷⁴

In het verslag worden een aantal alternatieven benoemd. Zo pleit de PvdA voor een schadefonds. Hierdoor wordt de verhaalbaarheid voor de dader groter dan in het geval van het wetsvoorstel. Een dergelijk schadefonds bestaat momenteel al en fungeert als vangnet indien de verzekeraar oordeelt dat zij niet overgaan tot uitkering van schade. Dit betreft het Schadefonds voor Gewelddsmisdrijven. Om een tegemoetkoming te krijgen uit dit fonds, wordt de situatie getoetst aan een aantal voorwaarden. Allereerst moet er een aanvraag ingediend worden door het slachtoffer, de nabestaande of een getuige binnen drie jaar nadat de schade is veroorzaakt. Er moet sprake zijn van een misdrijf of ernstig letsel. De aanvrager mag zelf niet schuldig zijn aan het misdrijf en het misdrijf moet in Nederland zijn gepleegd. De schade mag niet op een andere manier worden vergoed. De benadeelde kan niet zowel een uitkering van de verzekeraar krijgen als een van het fonds.⁷⁵ Het idee om een nieuw fonds op te zetten voor de financiering van schade veroorzaakt door onvermogen minderjarigen klinkt wellicht moreel verantwoord, maar doet afbreuk aan het adagium 'de vernier betaalt'. De indiener wil de financiële verantwoordelijkheid bij de ouders leggen in plaats van bij de maatschappij. Hiermee laat hij het zojuist vermelde adagium in stand. Deze zelfde argumentatie wordt gebruikt tegen het voorstel om de overheid de schade aan de benadeelde te laten voorschieten. De overheid krijgt in dat geval een vordering op de minderjarige. Hierdoor zal de preventieve gedragscorrigerende werking teniet gaan. Onderbouwing hiervoor mist en het tegenovergestelde ligt meer voor de hand. De overheid zal immers meer middelen benutten teneinde de schade bij de dader te verhalen.

'De leden van de CDA-fractie willen graag weten wanneer er sprake is van een fout van de minderjarige. Gaat dit op een opzettelijk gemaakte fout of ook fouten welke perongeluk zijn gemaakt? Wordt met fout een onrechtmatige daad bedoeld en kan deze ook te maken

---

⁷⁰ Paijmans 2007, p. 59-60.

⁷¹ Frenk 2006, p. 112.

⁷² Hartlief 2006, p. 1191.

⁷³ *Kamerstukken II* 2011/12, 30 519, nr. 8.

⁷⁴ *Kamerstukken II* 2011/12, 30 519, nr. 9.

⁷⁵ Schadefonds 2013.

*hebben met het nalaten van een handeling of gaat het om het doen van iets?*⁷⁶, Het begrip ‘fout’ blijft op dezelfde wijze van toepassing, zoals dat in de huidige regeling gehanteerd wordt. Wat de indiener echter vervolgens zegt creëert in mijn optiek verwarring: *‘De fouten waar de indiener het over heeft kenmerken zich door het opzettelijk toebrengen van schade aan derden. In het geval van een huis, tuin en keukenongeluk van een minderjarige waarbij geen sprake is van opzet zal de verzekering van de minderjarige de schade vergoeden. Bij opzet moet een slachtoffer echter de schade kunnen verhalen op de minderjarige dan wel zijn ouders/voogd.’* Ik vraag mij af wat de indiener hiermee bedoeld te zeggen. Is in zijn ogen voor toepasselijkheid van het fout-begrip in het wetsvoorstel opzet vereist is, of bedoelt hij enkel dat in de gevallen waarvoor het wetsvoorstel oplossing biedt veelal sprake is van opzet? Bovenstaande suggereert immers dat zonder opzet geen verhaalsmogelijkheid bij de ouders hoeft te bestaan.

Amendement van het lid Recourt en Berndsens

De leden Recourt en Berndsens hebben op 29 juni 2012 een amendement ingediend.⁷⁷ Een amendement is een voorstel voor een tekstuele wijziging van een wetsvoorstel. Een dergelijke wijziging kan een toevoeging van tekst of een verwijdering van overbodige, onjuiste of gedateerde tekst betreffen. Recourt stelt voor de risicoaansprakelijkheid van ouders van kinderen van zestien en zeventien jaar te beperken. De ouders moeten indien zij geen reële invloed hebben op hun zestien of zeventien jarige kind en zich wel aantoonbaar hebben ingezet opzettelijke schade te voorkomen, zich kunnen disculperen. De thans geldende disculpatiegrond voor veertien en vijftienjarigen dient te vervallen. Tijdens het wetgevingsoverleg, waarover hierna meer, geeft Recourt aan dat het amendement geen wijziging is, maar eigenlijk een geheel nieuw voorstel. Het amendement is niet nader behandeld door de Kamerleden.

Wetgevingsoverleg

Op 25 juni 2012 vindt een wetgevingsoverleg van de vaste commissie voor Veiligheid en Justitie plaats. Hierbij zijn acht leden der Kamer aanwezig, te weten: Van der Steur, Bontes, Berndsens, Van der Staaij, Recourt, Sterk en de Roon en de indiener, dhr. Çörüz en de heer Teeven, staatssecretaris van Veiligheid en Justitie. Tijdens het wetgevingsoverleg zijn er met name vragen gesteld over de noodzaak van het wetsvoorstel. Hierbij heeft de indiener geen nieuwe argumenten aangevoerd. Na het wetgevingsoverleg is onderstaande tekst toegevoegd aan het wetsvoorstel. Deze definitieve versie ligt op dit moment ter beoordeling voor aan de Eerste Kamer.

Op 16 juli 2012 wordt het tweede lid van artikel 169 vervangen door: *Voor schade aan een derde toegebracht door een fout van een minderjarige die de leeftijd van veertien jaren heeft bereikt, is degene die het ouderlijk gezag of de voogdij over de minderjarige uitoefent aansprakelijk. In de onderlinge verhouding met de minderjarige behoeft degene die het ouderlijk gezag of de voogdij uitoefent niet in de schadevergoeding bij te dragen.*⁷⁸

Voorlopig verslag Commissie Veiligheid en Justitie

Op 2 oktober 2012 heeft de Commissie Veiligheid en Justitie, hierna commissie V&J, naar aanleiding van het voorbereidend onderzoek een voorlopig verslag voorgelegd met daarin opmerkingen en vragen met betrekking tot het wetsvoorstel.⁷⁹ Hierbij komt wederom de problematiek aan de orde waarbij een schade veroorzakend kind uit de ouderlijke macht is

⁷⁶ Kamerstukken II 2011/12, 30 519, nr. 6, p. 5.

⁷⁷ Kamerstukken II 2011/12, 30 519, 10-11.

⁷⁸ Kamerstukken I 2011/12, 30 519, A.

⁷⁹ Kamerstukken I 2011/12, 30 519, C.

geplaatst. Is het rechtvaardig dat de ouders desondanks kwalitatief aansprakelijk zijn voor de schade? De indiener wil een duidelijke grens trekken en vindt dat hierbij geen uitzonderingen gemaakt moeten worden. Hij wijst overigens op de aansprakelijkheidsregeling in art. 6:165 BW. Dit artikel houdt toezichthouders van kinderen vanaf veertien jaar of ouder met een geestelijke of lichamelijke tekortkoming aansprakelijk in geval van onvoldoende toezicht. Het moet een doen te beschouwen gedraging betreffen. Nalaten valt hier dus niet onder. Deze aansprakelijkheid sluit echter niet de aansprakelijkheid van de ouder uit. De falende toezichthouder is verplicht tot het bijdragen in de schadevergoeding voor het gehele bedrag van zijn aansprakelijkheid jegens de benadeelde. Dit impliceert dat ondanks onvoldoende toezicht van de toezichthouders eveneens een ander (gedeeltelijk) aansprakelijk kan zijn.

De SP vraagt zich wederom af of de wijziging niet enkel moet zien op de disculpatiemogelijkheid. *‘Kan deze niet zodanig geformuleerd worden dat het een soort hardheidsclausule wordt?’*

De VVD vraagt zich af of het risico van onverzekerde ouders voorkomen kan worden door het verplicht stellen van een (gezinds)aansprakelijkheidsverzekering. Hierdoor loopt de benadeelde geen risico van onvermogen van de ouders en het kind en daarnaast voorziet de VVD dat het wetsvoorstel zonder deze verplichting mogelijk huiselijk geweld in de hand werkt. Door de financiële last die een kind heeft veroorzaakt door zijn gedraging zou huiselijk geweld eerder plaatsvinden.

D66 en PvdA hebben vragen met betrekking tot de gekozen formulering van het wetsvoorstel. Het wetsvoorstel betekent dat ziektekostenverzekeraars en werkgeververzekeraars in beginsel regres kunnen nemen op de ouders. Deze medeaansprakelijkheid van de ouders lijkt enigszins op de directe aansprakelijkheid van de verzekeraar tegenover de benadeelde volgens de Wet aansprakelijkheidsverzekering motorrijtuigen (WAM).⁸⁰ Waarom is ten aanzien van de wettekst omtrent dit regresrecht geen aansluiting gezocht bij de tekst van de WAM? Daarin wordt simpelweg bepaald dat de verzekeraar die de schade heeft vergoed, regres kan nemen op de verzekerde. De gekozen formulering leidt tot verwarring, nu daarin kan worden gelezen dat de ouders van aansprakelijkheid worden ontheven. Mijn inziens is deze laatste bewering onjuist, nu het wetsvoorstel enkel een nuance brengt in de interne draagplicht. Daarbuiten is de ouder onvoorwaardelijk aansprakelijk. Hierover is de tekst ondubbelzinnig. Het artikel hoeft niet te vermelden dat de verzekeraar een regresrecht toekomt, nu dit reeds uit de wet voortvloeit. Zij kunnen regresrecht uitoefenen jegens het kind via subrogatie. Immers, de beperking in van subrogatie ten aanzien van familie in de rechte lijn geldt hier niet. De uitzondering van art. 7:962 lid 3 BW (immuniteit) geldt niet voor personen die jegens de verzekeraar aansprakelijk zijn wegens een omstandigheid die afbreuk zou hebben gedaan aan de uitkering, indien die omstandigheid aan de verzekerde zou zijn toe te rekenen. De wetgever doelt hierbij op bijzondere omstandigheden. Deze omstandigheden zouden voor de verzekeringsnemer zelf tot gehele of gedeeltelijke verlies van zijn uitkering hebben geleid. De memorie van toelichting noemt als voorbeeld schade die is veroorzaakt door opzet of grove schuld.⁸¹

De indiener heeft (nog) niet gereageerd op het voorlopig verslag van de commissie V&J. Met name de vraag over de verplichte aansprakelijkheidsverzekering kan een interessante discussie ontketenen.

Na het vertrek van de heer Çörüz uit de Tweede Kamer heeft de heer Oskam (eveneens CDA) de verdediging overgenomen.⁸² Sindsdien heet het voorstel ‘Initiatiefvoorstel-Oskam verruiming aansprakelijkheid voor gedragingen van minderjarigen vanaf veertien’. Voor het wetsvoorstel is vastgesteld dat inwerkingtreding geschiedt met

⁸⁰ Asser/Clausing & Wansink 5-VI 2007, p. 8.

⁸¹ *Kamerstukken II* 1985/86, 19 529, nr. 3, p. 34.

⁸² *Kamerstukken I* 2011/12, 30 519, D.

ingang van de eerste dag van de derde kalendermaand na de datum van uitgifte van het Staatsblad waarin zij wordt geplaatst.

3.4 Tussenconclusie

In dit hoofdstuk staan twee vragen centraal: *in hoeverre biedt het wetsvoorstel verbeterpunten om de verhaalspositie van de benadeelde te versterken na een fout van een kind van veertien tot en met zeventien jaar?*, en; *welke voor- en nadelen brengt het wetsvoorstel met zich mee en hoe wegen deze tegen elkaar af?* Ter beantwoording van deze vragen is gekeken naar de aanleiding, inhoud en doelstelling van het wetsvoorstel. Voor de totstandkoming van het wetsvoorstel zijn de gepubliceerde verslagen van de Raad van State, de commissie van Veiligheid en Justitie en een wetgevingsverslag geanalyseerd. Hieruit kunnen de volgende conclusies getrokken worden.

De aanleiding voor het wetsvoorstel is de discrepantie tussen het huidige aansprakelijkheidsrecht en de in de samenleving bestaande opvattingen. Naar huidig aansprakelijkheidsrecht kunnen ouders van veertien en vijftienjarige kinderen zich disculperen en zijn ouders niet aansprakelijk voor schadetoebrengende gedragingen van zestien- en zeventienjarige kinderen. De in de samenleving bestaande opvatting, dat de benadeelde niet met de schade mag blijven zitten en de schade hersteld dient te worden, is niet in lijn met de huidige wetgeving.

Het onderhavige wetsvoorstel is gebaseerd op drie doelstellingen. De primaire doelstelling is het aansprakelijk kunnen stellen van ouders voor de schade veroorzaakt door hun minderjarige kinderen. Daarnaast wordt uitgegaan van een verhoogde preventieve gedragscorrigerende werking, door de mogelijkheid op te nemen naast de ouders eveneens de kinderen van veertien jaar en ouder aansprakelijk te kunnen stellen. De relatie tussen ouders en de aan hun zorg toevertrouwde kinderen vormt een bijzondere verbintenis. Ten slotte voorziet het wetsvoorstel in een eerlijkere verdeling van de aansprakelijkheid tussen verschillende partijen bij schade veroorzaakt in groepsverband. Hierbij wordt hoofdelijke aansprakelijkheid geschept voor iedere ouder, naast de verantwoordelijke jongeren.

Ter illustratie van de inhoud van het wetsvoorstel wordt op de zelfde wijze als in het voorgaande hoofdstuk een tabel getoond met daarin een globaal overzicht van de mogelijkheden tot aansprakelijkheid voor gedragingen en nalaten van minderjarige kinderen en zijn ouders na invoering van wetsvoorstel 30 519.

Minderjarige	Minderjarige aansprakelijk	Ouders aansprakelijk voor gedraging	Ouders aansprakelijk voor zuiver nalaten	Disculpatiemogelijkheid
Tot 14 jaar	Nee, 6:164 BW	Ja, 6:169 lid 1 BW	Nee, 6:169 lid 1 BW, tenzij persoonlijk aansprakelijk o.g.v. 6:162 BW.	Nee
14 en 15 jaar	Ja, 6:162 BW	Ja, 6:169 lid 2 BW	Ja, 6:169 lid 2 BW ⁸³	Nee
16 en 17 jaar	Ja, 6:162 BW	Ja, 6:169 lid 2 BW	Ja, 6:162 BW	Nee

⁸³ Voor toezichthouders geldt dat zij enkel aansprakelijk gesteld kunnen worden voor gedragingen, niet voor zuiver nalaten (art. 6:165 BW0).

Vanaf de meerderjarige leeftijd (18 jaar en ouder) is het kind zelf aansprakelijk op grond van art. 6:162 BW en kan de ouder slechts aansprakelijk gesteld worden op grond van art. 6:162 BW indien hiervoor wordt voldaan aan de elementen van de onrechtmatige daad.

De RvS begint zijn relaas scherp met de opmerking dat de doelstelling met betrekking tot de gedragscorrigerende werking sympathiek is, maar dat er een groot aantal haken en ogen aan de benodigde ingrijpende aanpassingen van de bestaande aansprakelijkheidsregeling zitten. Om die reden gaat hij niet verder in op deze doelstelling. De noodzakelijkheid is wat de RvS betreft niet duidelijk, nu er cijfermatige onderbouwing mist. Daarnaast is het voorstel niet proportioneel, omdat het meer wijzigt dan dat strikt noodzakelijk is om het doel, het verbeteren van de verhaalbaarheid voor de benadeelden, te bereiken. Om dit te illustreren geeft hij een aantal alternatieven weer, zoals de mogelijkheid van de executoriale titel. De problematiek omtrent de verzekeringsdichtheid die mogelijk het gevolg is van het wetsvoorstel wordt toegelicht met verwijzing naar de overwegingen van de totstandkoming van de huidige regeling. Het forse commentaar van de RvS heeft enkel geleid tot een wijziging met betrekking tot de inwerkingtreding.

Uit de verslagen van de vaste commissie van V&J en het wetgevingsverslag komen overwegende de zelfde kritiekpunten naar voren. Vanwege het ontbreken van cijfermatige onderbouwing zijn de leden niet overtuigd van de noodzakelijkheid van het wetsvoorstel. Daarnaast uiten zij zorgen over de gevolgen voor de ouders en over de verzekeraarbaarheid van de schade. Ook hier worden alternatieven aangedragen, zoals een schadefonds. Een schadefonds zal echter afbreuk doen aan het adagium 'de vernielers betaalt'.

Naar aanleiding van deze verslagen hebben een aantal wijzigingen van het wetsvoorstel plaatsgevonden. De uiteindelijke tekst van het nieuwe artikel luidt:

Voor schade aan een derde toegebracht door een fout van een minderjarige die de leeftijd van veertien jaren heeft bereikt, is degene die het ouderlijk gezag of de voogdij over de minderjarige uitoefent aansprakelijk. In de onderlinge verhouding met de minderjarige behoeft degene die het ouderlijk gezag of de voogdij uitoefent niet in de schadevergoeding bij te dragen.

Hoofdstuk 4: Wettelijke aansprakelijkheidsverzekering

Een aansprakelijkheidsverzekering verzekert het risico dat men, op basis van de algemene regels van het aansprakelijkheidsrecht, verplicht wordt de schade die het slachtoffer lijdt te vergoeden. In tegenstelling tot een rechtstreekse verzekering, vergoedt zij niet de geleden schade van de verzekeringsnemer, maar zijn aansprakelijkheid. Dit geldt als particulier voor alle leden van een huishouden. De schade kan zowel lichamelijk letsel als materiële schade betreffen. Uit de kerncijfers verzekering in Nederland 2012 blijkt dat op dit moment 96,4 procent van de huishoudens een aansprakelijkheidsverzekering voor particulieren (hierna: AVP) heeft afgesloten.⁸⁴ De penetratiegraad van de AVP is daarmee hoog te noemen. De penetratiegraad ligt voor de meeste leeftijdscategorieën tussen de 95% en 100%. Echter voor de huishoudens van mensen jonger dan vijfendertig, met name alleenstaanden, is een beduidend lager percentage verzekerd (respectievelijk 88,6% en 79,1%).⁸⁵ De premie van een AVP ligt gemiddeld tussen de 2,80 en 4,68 euro afhankelijk van de gezinssamenstelling.⁸⁶ De hoogte van de premie hangt samen met het per gebeurtenis verzekerde maximumbedrag, het eigen risico en andere polisvoorwaarden. Ondanks de lage premie is de penetratiegraad bij een netto gezinsinkomen lager dan duizend euro per maand aanzienlijk lager (gemiddeld 79,6%).⁸⁷

Een aansprakelijkheidsverzekering bestaat uit een onderlinge spreiding van risico's op basis van een solidariteitsgedachte. De verzekeringsnemer betaalt een periodieke premie in ruil voor dekking wanneer hij aansprakelijk wordt gesteld. Veranderingen in de verzekeringdekking kan een premiestijging met zich meebrengen. In dit hoofdstuk wordt besproken wat de wijzigingen uit het wetsvoorstel betekenen voor de huidige aansprakelijkheidsverzekeringen. Allereerst wordt besproken wat een schadeverzekering precies inhoudt. Vervolgens wordt ingegaan op de opzetclausule die verzekeraars bedingen bij schadeverzekeringen. Wat behelst een dergelijke clausule en in hoeverre kunnen verzekeraars dekking uitsluiten bij een opzettelijke gedraging van een minderjarige als ouders foutaansprakelijk worden? Daarnaast wordt het subrogatierecht van de verzekeraar besproken. In de daarop volgende paragraaf worden de knelpunten voor verzekeraars naar aanleiding van het wetsvoorstel behandeld. Het hoofdstuk sluit af met een tussenconclusie.

4.1 De schadeverzekering

Een verzekering is een wederkerige overeenkomst. Tegenover de voorwaardelijke verbintenis van de verzekeraar staat de onvoorwaardelijke verbintenis van de verzekeringnemer tot het betalen van de premie. Naast deze hoofdverbintenis bestaan er nevenverbintenissen, zoals de verplichting van de verzekeraar tot afgifte van de polis (art. 7:932 BW) of de verplichting van de verzekeringnemer tot voorkoming of vermindering van schade (art. 7:967 BW). Een kenmerk van een verzekeringsovereenkomst is de betaling van de premie (art. 7:925 BW). Een verzekering is een consensuele overeenkomst, dat wil zeggen dat zij vormvrij overeengekomen kan worden. Het verstrekken van de polis dient slechts als bewijsmiddel.

Een bestanddeel van een onrechtmatige daad is het ontstaan van schade. De laedens is gehouden de schade aan de gelaedeerde te vergoeden. Door het afsluiten van een schadeverzekering kan het risico op schade overgedragen worden aan een verzekeraar. Hierdoor wordt het slachtoffer beschermd tegen mogelijke insolventie van de aansprakelijke, nu de schadelast wordt gespreid over de groep verzekerden. Een schadeverzekering kent vijf

---

⁸⁴ Verbond van Verzekeraars 2012b, p. 131.

⁸⁵ Verbond van Verzekeraars 2012b, p. 131-133.

⁸⁶ Nibud 2012.

⁸⁷ Verbond van Verzekeraars 2012b, p. 132.

elementen, te weten: overeenkomst, premie, uitkering, onzekerheid en de verzekering strekt tot vergoeding van vermogensschade die de verzekerde kan lijden (art 7:944 BW). Voor een schadeverzekering geldt het schadevergoedings- of het indenniteitsbeginsel. Deze houdt in dat de verzekering niet mag leiden tot uitbetaling van een hoger bedrag, dan dat de schade was (art. 7:960 BW).

Risico-overdracht bij schadeverzekeringen door het verzekeren van risico's is economisch gezien alleen mogelijk zolang er risicospreiding plaatsvindt. Doordat voor de één het risico wel verwezenlijkt en voor de ander niet, wordt het risico van iedere individuele verzekerde eigenlijk gedragen door allen gezamenlijk. Bij iedere verzekeringsvorm is een juiste premiebepaling een eerste voorwaarde voor de financiële gezondheid van de verzekeringsmaatschappij. De wetenschappelijk gefundeerde premiebepaling wordt gebaseerd op het aantal personen die tegen eenzelfde risico verzekerd zijn.⁸⁸

Wanneer de gelaedeerde is verzekerd voor de schade en derhalve een uitkering krachtens de schadeverzekering ontvangt, dan kan de gelaedeerde zelf in zoverre de aansprakelijke persoon niet meer aanspreken. De schadeverzekeraar wordt gesubrogeerd in de rechten die de gelaedeerde had jegens de aansprakelijke persoon (art. 7:962 BW). De schadeverzekeraar kan de aansprakelijke persoon aanspreken, zodat deze niet profiteert van het feit dat de gelaedeerde zich heeft verzekerd voor de schade. De uitkering krachtens schadeverzekering is een feit dat de omvang van de door de gelaedeerde geleden schade bepaalt.⁸⁹ In paragraaf 4.3 wordt dieper ingegaan op het subrogatierecht van de verzekeraar.

4.2 Opzetclausule

Naar de huidige verzekeringspraktijk zijn minderjarige kinderen meeverzekerd onder de AVP van de ouders. Schade als gevolg van handelen of nalaten van het minderjarige kind is daarmee in beginsel gedekt. Dit handelen of nalaten ziet in beginsel enkel op 'gewone' fouten. Deze fouten zijn geen reden om een risicoaansprakelijkheid tot meerderjarigheid in te voeren. Uitgesloten van dekking is echter in beginsel de schade veroorzaakt door opzettelijk handelen of nalaten. Deze uitsluiting is opgenomen in de zogeheten opzetclausule. In 1975 is na aanleiding van het 'Goudse'-arrest een discussie aangewakkerd over de uitsluiting van opzet.⁹⁰ In het arrest aanvaardde de Hoge Raad de regel dat aansprakelijkheid voor door de verzekerde opzettelijk veroorzaakte schade in het algemeen niet door de verzekering wordt gedekt, zelfs zonder uitdrukkelijke uitsluiting in de polisvoorwaarden. Dekking bieden bij opzet werd in strijd met de goede zeden en/of openbare orde geacht. In aansluiting op dit arrest heeft de Studiecommissie Opzet in 1980 een aanbeveling gedaan voor een standaarduitsluitingsclausule voor 'opzet als oogmerk' en 'opzet als zekerheidsbewustzijn', die luidde:

'Uitgesloten is de aansprakelijkheid van een verzekerde voor schade, die voor hem het beoogde of zekere gevolg is van zijn handelen of nalaten.'

De opzetclausule in de AVP heeft de afgelopen jaren met name maatschappelijke betekenis en bekendheid gekregen voor wat betreft de slachtofferbescherming. De mogelijkheden voor verzekeraars om zich op een opzetclausule te beroepen hebben zich vernauwd. Dit geïllustreerd door het door de Hoge Raad op 6 november 1998 gewezen arrest in de zaak Aegon /Van der Linden.⁹¹ Met name in geval van schade toegebracht door gewelddadig, discriminerend of intimiderend gedrag hebben verzekeraars minder mogelijkheden zich

⁸⁸ Wery & Mendel 2010.

⁸⁹ Hartlief in Spier e.a. 2012, p. 270.

⁹⁰ HR 30 mei 1975, NJ 1976, 672.

⁹¹ HR 6 november 1998, NJ 1999/220.

rechtsgeldig op de opzetclausule te beroepen. De Hoge Raad hanteert hierbij een restrictieve uitleg van de opzetclausule. Deze restrictieve uitleg houdt in dat, wil de verzekeraar een rechtsgeldig beroep kunnen doen op de opzetclausule, hij aannemelijk dient te maken dat de verzekerde zich voor wat betreft zijn schadetoebrengend handelen bewust was dat dat handelen de schade die zich heeft voorgedaan, tot gevolg zou hebben.⁹² Hierbij ontstaat een spanningsveld tussen enerzijds de slachtofferbescherming en anderzijds het gegeven dat de AVP een verzekering is die primair het vermogen van een verzekerde beoogt te beschermen tegen aanspraken van derden. Door de restrictieve uitleg moeten verzekeraars dekking bieden waar dit niet de bedoeling is geweest.⁹³ Als gevolg van dit arrest is de opzetclausule gereviseerd en bijgesteld. Op initiatief van het Verbond van Verzekeraars is een nieuwe opzetclausule ontwikkeld die deel uit maakt van het standaardpolismodel AVP 2000.

De tekst van deze nieuwe clausule luidt: ‘Niet gedekt is de aansprakelijkheid: van een verzekerde voor schade veroorzaakt door en/of voortvloeiende uit zijn/haar opzettelijk en tegen een persoon of zaak gericht wederrechtelijk handelen of nalaten; van een tot een groep behorende verzekerde voor schade veroorzaakt door en/of voortvloeiende uit opzettelijk en tegen een persoon of zaak gericht wederrechtelijk handelen of nalaten van één of meer tot de groep behorende personen, ook in geval niet de verzekerde zelf zodanig heeft gehandeld of nagelaten. Aan het opzettelijke karakter van dit wederrechtelijk handelen of nalaten doet niet af dat de verzekerde of, ingeval deze tot een groep behoort, één of meer tot de groep behorende personen zodanig onder invloed van alcohol of andere stoffen verkeert/verkeren, dat deze/die niet in staat is/zijn de wil te bepalen.’

De belangrijkste wijziging is dat in de nieuwe opzetclausule de opzet is gekoppeld aan de gedraging zelf, in plaats van aan de schade. De opzet moet naar de huidige clausule gericht zijn op de gedraging (bijvoorbeeld mishandeling) en niet op de schade (bijvoorbeeld hoofdletsel). Met deze nieuwe clausule wordt zoveel mogelijk tegemoet gekomen aan de oorspronkelijke bedoeling van verzekeraars om een aantal strafrechtelijke delicten buiten de dekking van de AVP te brengen.

De opzetclausule ziet op de opzettelijke gedragingen van de verzekerde. Als verzekerde wordt aangemerkt zowel de verzekeringsnemer als de eigen (waaronder geadopteerde) kinderen, alsmede pleeg- en stiefkinderen. Een uitzondering geldt voor minderjarigen tot veertien jaar. De opzetclausule ziet niet op schade die opzettelijk is veroorzaakt door kinderen tot veertien jaar. Dit kan expliciet in de polisvoorwaarden zijn opgenomen, maar dit volgt ook uit het feit dat de kwalitatief aansprakelijke ouder niet zelf opzettelijk heeft gehandeld. Het is immers de ouder die wordt aangesproken op grond van art. 6:169 jo. 6:164 BW. Zodra de aansprakelijkheid wordt uitgebreid naar een kwalitatieve aansprakelijkheid voor alle minderjarige kinderen, betekent dit dat de opzetclausule via de ouders niet langer van toepassing is op opzettelijke gedragingen van alle minderjarigen. De gelaedeerde heeft immers na invoering van het wetsvoorstel na een fout van een minderjarige de mogelijkheid om de minderjarige aan te spreken of de ouder. Indien de gelaedeerde de minderjarige aanspreekt, wordt de opzettelijk toegebrachte schade niet door de AVP vergoed. De schade is door de verzekerde met opzet toegebracht en dit wordt uitgesloten door de opzetclausule. Indien echter de gelaedeerde de ouder op basis van risicoaansprakelijkheid aanspreekt voor de opzettelijke gedraging van de minderjarige, is het niet de verzekerde die de gedraging heeft begaan. De opzetclausule naar huidige tekst heeft derhalve in dat geval geen werking voor de opzettelijke gedraging van de minderjarige kinderen. Dit betekent dat verzekeraars indien zij de voorwaarden niet aanpassen dekking bieden aan fouten van

---

⁹² Hartlief 2000, p. 64.

⁹³ De Vries 2000.

minderjarigen. Zodra een kind van zeventien zich schuldig maakt aan een misdrijf, bijvoorbeeld moord, verkrachting of een overval, biedt de verzekeraar dekking. Het ligt volgens de indiener niet voor de hand dat de AVP in het huidige systeem dekking zal bieden, omdat het in essentie gaat om veelal strafbare gedragingen. Hij verwacht dat verzekeraars op enige wijze dekking zullen uitsluiten. De opzet kan echter niet verschuiven van het kind naar de ouder. De indiener vindt dat de verzekeraars deze schade niet horen te vergoeden, maar mochten zij dit om moverende redenen wel doen dan zal hij dit niet tegen houden.⁹⁴

4.3 Regresrecht en subrogatie

Subrogatie moet worden onderscheiden van regres. Bij subrogatie gaat een bestaande vordering over van de oorspronkelijke schuldeiser op een nieuwe schuldeiser (art. 6:12 BW). In geval van regres verkrijgt de nieuwe schuldeiser een zelfstandige, nieuwe, niet van een rechtsvoorganger afkomstige vordering (art. 6:10 BW). Een regresgerechtigde kan niet de nevenrechten uitoefenen die verbonden aan de vordering die hij heeft betaald. Subrogatie en zelfstandige regres kunnen samenvallen zodra een wettelijk en contractueel geval van hoofdelijke aansprakelijkheid verhaal krachtens subrogatie gepaard gaat met een dergelijk regresrecht. Een verzekeraar die de schade van de verzekerde (al dan niet verplicht) vergoedt, subrogeert krachtens art. 7:962 BW in de rechten van de verzekerde jegens derden (anders dan uit hoofde van verzekering).⁹⁵

Art. 7:962 lid 3 BW beperkt de rechten van subrogatie voor de verzekeraar. De verzekeraar krijgt geen vordering op de verzekeringnemer, een mede-verzekerde de niet van tafel en bed gescheiden echtgenoot of de geregistreerde partner van een verzekerde, de andere levensgezel van een verzekerde, noch op de bloedverwanten in de rechte lijn van een verzekerde, op een werknemer of de werkgever van de verzekerde, of op degene die in dienst staat tot dezelfde werkgever als de verzekerde. De verzekeraar verkrijgt geen subrogatierechten jegens het kind indien hij de schade vergoed heeft conform de risicoaansprakelijkheid van de ouder. Laat een kind van vijftien jaar oud op een verjaardagsfeestje bij de buurman een antieke vaas vallen, aangenomen dat het in de gegeven omstandigheden een onrechtmatige daad oplevert, vergoedt de verzekeraar van de ouder de schade. De verzekeraar kan de kosten vervolgens niet middels subrogatie verhalen bij het kind, nu dit recht op basis van bloedverwantschap in rechte lijn is beperkt in art. 7:962 lid 3 BW. De tweede zin van dit lid voorziet echter in een uitzondering voor zover zulk er sprake is van een bijzondere omstandigheid die voor de verzekeringsnemer zelf tot gehele of gedeeltelijke verlies van zijn aanspraak op dekking zou hebben geleid. De Memorie van Toelichting noemt als voorbeeld schade die is veroorzaakt door opzet of grove schuld.⁹⁶ Zodra het kind de schade heeft veroorzaakt met opzet of grove schuld, krijgt de verzekeraar een vordering op het kind. Indien de ouder immers zelf de opzettelijke gedraging had begaan, had dit geleid tot gehele of gedeeltelijke verlies van zijn uitkering. Zodra het vijftienjarige kind de antieke vaas van de buurman met opzet op de grond gooit, vergoedt de verzekeraar van de ouder wederom de schade aan de buurman. De verzekeraar heeft nu wel een vordering middels subrogatie op het kind, daar de verzekeraar niet gehouden is de schade te vergoeden indien het de ouder was geweest die de schade had veroorzaakt. Is het de ouder die de schade heeft veroorzaakt, is de dekking immers uitgesloten daar het een opzettelijke gedraging betreft.

---

⁹⁴ *Kamerstukken II* 2009/10, 30 519, nr. 7, p. 9.

⁹⁵ Asser/Clausing & Wansink 5-VI 2007, nr. 423 t/m 441; HR 20 oktober 2006, *NJ* 2007, 142 (BAM NBM/Aqua).

⁹⁶ *Kamerstukken II* 1985/86, 19 529, nr. 3, p. 34.

4.4 Knelpunten

Hoe verzekeraars gaan reageren zodra het wetsvoorstel door de Eerste Kamer wordt aangenomen is niet bekend. Hartlief stelt dat het wetsvoorstel ten dode is opgeschreven indien ouders hun foutaansprakelijkheid niet kunnen verzekeren; ouders kunnen de financiële lasten niet dragen indien de schade niet gedekt wordt door een verzekering.⁹⁷ Frenk pleit er daarom voor dat de wetgever eerst dient na te gaan of een risico verzekeraar is, indien hij van plan is een nieuwe aansprakelijkheid in te voeren. De mate waarin de wetgever deze verzekeraarheid van het risico moet nagaan, hangt af van het doel van de aansprakelijkheid. Indien het doel van de aansprakelijkheid is gericht op slachtofferbescherming, is verzekeraarheid van groter belang dan wanneer het doel gericht is op preventie.⁹⁸

Verzekeraars kennen voor de schadeverzekering geen acceptatieplicht. De AVP is geen verplichte verzekering. Ouders van een notoire schadeveroorzaker kunnen derhalve geweigerd of geroyeerd worden ten aanzien van de verzekering. Hierdoor worden de ouders onverzekeraar. Dit is een verstrekkend mogelijk gevolg van invoering van het wetsvoorstel. Het wetsvoorstel behandelt de mogelijkheid van het verplichten van de AVP niet. Verplichten van de AVP brengt diverse problemen met zich mee, zoals de vaststelling van de last van de verzekeringsverplichting en de controleerbaarheid van de verzekeringsplicht.⁹⁹

Frenk beschrijft twee scenario's als gevolg van het wetsvoorstel. In het eerste scenario worden alle opzettelijke gedragingen van minderjarige kinderen gedekt door verzekeraars. Om de toename aan gedekte schadeveroorzakende gedragingen dekking te bieden moeten de verzekeraars de premie verhogen.¹⁰⁰ Ondanks het feit dat de gemiddelde premie van een AVP slechts enkele euro's betreft, kan een verhoging hiervan een verlaging van de penetratiegraad betekenen. Uit de cijfers van het Verbond van Verzekeraars bleek immers dat de penetratiegraad lager is bij gezinnen met een lager netto inkomen. Zodra minder mensen zich zullen verzekeren, neemt de verhaalsbaarheid af in plaats van toe. Daarnaast heeft de gelaedeerde een slechtere verhaalspositie, nu het gezien niet langer verzekerd is voor niet-opzettelijke ongevallen. In het tweede scenario gaan verzekeraars, om premiestijging te voorkomen, geen opzettelijke schade meer dekken. Hierdoor krijgt de gelaedeerde minder verhaalsmogelijkheden, nu de opzettelijke gedraging van minderjarigen tot veertien jaar niet langer gedekt worden. Frenk concludeert dat het wetsvoorstel een utopisch doel na streeft, aangezien het wetsvoorstel juist grote(re) risico's voor verhaalsmogelijkheden veroorzaakt.¹⁰¹

Volgens het standaardarrest HR 20 mei 1975, NJ 1976, 572 is aansprakelijkheidsverzekering voor opzettelijk door de verzekerde veroorzaakte schade in strijd met de openbare orde of goede zeden.¹⁰² Overigens kan opzet nader onderscheiden worden in verschillende opzetvormen.¹⁰³ Uit het arrest volgt dat, ook als de polisvoorwaarden zulks niet hebben uitgesloten, opzettelijk veroorzaakte schade niet wordt gedekt. Deze uitsluiting van dekking wordt niet uitgebreid tot voorwaardelijk opzet. Er zijn dus vormen van opzet die volgens de Hoge Raad wel verzekeraar zijn. In de literatuur wordt verschillend gedacht over de grens wanneer opzet wel en niet gedekt kan worden. Volgens Asser/Clausing/Wansink volgt uit het arrest dat vormen van schuld voor wat betreft aansprakelijkheidsverzekering verzekeraar zijn, behoudens boos opzet. Daarentegen is Scheltema/Mijnssen terughoudender en acht dekking niet mogelijk bij schade die het zekere

---

⁹⁷ Hartlief 2006, p. 1191.

⁹⁸ Frenk 2006, p. 109.

⁹⁹ De Tavernier 2006, p. 602.

¹⁰⁰ Frenk 2006, p. 112.

¹⁰¹ Frenk 2006, p. 113.

¹⁰² HR 20 mei 1975, NJ 1976, 572 m.nt. Wachter (Biervlas).

¹⁰³ Zie voor een overzicht van de opzetvormen: Van Eijk-Graveland 1999, hoofdstuk 1.

gevolg is van een handelen of nalaten van de verzekerde.¹⁰⁴ Daarnaast staat in art 7:952 BW dat verzekeraars geen schade vergoeden aan de verzekerde die de schade met opzet of roekeloosheid heeft veroorzaakt. Dit is echter een bepaling van regerend recht, niet van dwingend recht. Als verzekeraars bereid zijn om opzettelijk veroorzaakte schade te dekken, is de indiener niet voornemens hiertegen op te treden. Verzekeraars bieden over het algemeen dekking voor opzettelijke schadeveroorzakende gedragingen van kinderen tot veertien jaar. Indien een kind van veertien jaar of ouder nu aangesproken kan worden krachtens artikel 6:162 BW, is de verzekeraar niet gehouden de schade te vergoeden. In beginsel levert de onverzekerbaarheid van opzettelijke gedragingen geen problemen op voor de ouders die door risicoaansprakelijkheid gehouden zijn de schade te vergoeden. Immers, de ouder heeft zelf geen opzettelijke schadeveroorzakende gedraging begaan. De gelaedeerde loopt hierdoor geen risico van onvermogenheid van de laedens of de ouders. Keerzijde is echter dat indirect de maatschappij opdraait voor de schade. Als een zeventienjarige een bushokje vernielt, of een persoon mishandelt, betaalt de maatschappij de schade door de verzekerbaarheid van de risicoaansprakelijkheid van de ouders. De maatschappij bekostigt hiermee strafrechtelijke gedragingen.

Ik verwacht enerzijds dat de opzetclausule in zijn huidige vorm blijft bestaan. Ouders vinden in de nieuwe situatie dekking voor opzettelijke fouten van hun minderjarige kinderen, ongeacht precieze leeftijd. Het beperken van dekking terwijl de ouder zelf geen opzettelijke fout heeft begaan lijkt mij niet gewenst. Het is overigens denkbaar dat verzekeraars een eigen risico gaan hanteren voor dergelijke schade. Daarnaast kunnen zij regresrecht uitoefenen jegens het kind via subrogatie. Immers, de beperking in geval van subrogatie ten aanzien van familie in de rechte lijn geldt hier niet. Anderzijds is het goed mogelijk dat verzekeraars dekking in geval van opzet gaan beperken. Deze mogelijkheid baseer ik op het overleg dat plaats vond tussen de wetgever en verzekeraars voorafgaand aan de invoering van de huidige risicoaansprakelijkheid van ouders. Uit dat overleg bleek dat verzekeraars bereid waren de schade, opzettelijke veroorzaakt door kinderen tot veertien jaar, te dekken. Een verhoging van die leeftijdscategorie werd niet wenselijk geacht, omdat de premie in dat geval aanzienlijk zou stijgen en als gevolg daarvan minder mensen zich gaan verzekeren. Op basis van dat overleg heeft de wetgever gekozen voor invoering van het huidige art. 6:169 BW. Om dit probleem op te lossen kan men overwegen van de AVP een verplichte verzekering te maken. Verzekeraars kunnen in dat geval dekking bieden, omdat premiestijging geen afname van de penetratiegraad betekent.

4.5 Tussenconclusie

In dit hoofdstuk is onderzocht in hoeverre de huidige verzekeringspraktijk aansluit bij wetsvoorstel 30 519. Voor zover deze niet aansluit, is gekeken naar mogelijke oplossingen.

Een aansprakelijkheidsverzekering bestaat uit een onderlinge spreiding van risico's op basis van een solidariteitsgedachte. De verzekeringsnemer betaalt een periodieke premie in ruil voor dekking wanneer hij aansprakelijk wordt gesteld. Risico-overdracht bij schadeverzekeringen door het verzekeren van risico's is economisch gezien alleen mogelijk zolang er risicospreiding plaatsvindt. Doordat voor de één het risico wel verwezenlijkt en voor de ander niet, wordt het risico van iedere individuele verzekerde eigenlijk gedragen door allen gezamenlijk.

Verzekeraars hanteren een opzetclausule die dekking voor schade veroorzaakt door een opzettelijke gedraging uitsluit. Zodra voor de ouders een kwalitatieve aansprakelijkheid geldt, kunnen zij aansprakelijk gesteld worden voor opzettelijke gedragingen van hun kinderen. In dat geval is de opzetclausule niet van toepassing, daar de ouders niet zelf

---

¹⁰⁴ Hendrikse e.a. 2011.

opzettelijk hebben gehandeld. Verzekeraars dienen derhalve de schade te vergoeden. Dit betekent dat zodra een kind van zeventien zich schuldig maakt aan een misdrijf, bijvoorbeeld moord, verkrachting of een overval, de verzekeraar dekking biedt. Uit het oogpunt van slachtofferbescherming is dit positief, nu zij geen risico lopen van onverhaalbaarheid van de schade of onvermogenheid van de dader. Anderzijds doet dit afbreuk aan het adagium 'de vernielers betaalt', omdat de maatschappij indirect opdraait voor de schade. De verzekeraar komt een subrogatierecht jegens de minderjarige toe op grond van art. 7:962 BW. Het risico van onvermogenheid van de dader komt daarmee op de verzekeraar te rusten, in plaats van op het slachtoffer. Indirect rust het risico daardoor op de maatschappij. Daarnaast leidt het voorstel tot een ruimere verzekeringsdekking waardoor een premiestijging onafwendbaar is. Dit kan leiden tot twee scenario's. De verzekeraars beperken de dekking waardoor het risico van onvermogenheid van de dader alsnog op het slachtoffer komt te rusten. Het doel van het wetsvoorstel, verbeteren van de verhaalbaarheid van de schade voor het slachtoffer, wordt in dat geval slechts in beperkte mate bereikt. Een andere mogelijkheid is dat door premieverhoging de penetratiegraad van de verzekering zal verlagen. Zodra minder mensen zich zullen verzekeren, neemt de verhaalbaarheid af in plaats van toe. Ik ben het daarom eens met Frenk die stelt dat de wetgever eerst dient na te gaan of een risico verzekeraar is, indien hij van plan is een nieuwe aansprakelijkheid in te voeren.

Hoofdstuk 5: Conclusie

De minderjarige als schadeveroorzaker neemt in het huidige civiele aansprakelijkheidsrecht een bijzondere positie in. De algemene persoonlijke aansprakelijkheid in de zin van art. 6:162 BW is niet onverkort van toepassing op de minderjarige. Om de regelingen voor de minderjarige in kaart te brengen moet deze groep onderscheiden worden in drie leeftijdscategorieën, te weten: minderjarigen tot veertien jaar, minderjarigen van veertien en vijftien jaar en minderjarigen van zestien en zeventien jaar. Voor iedere categorie geldt een andere regeling. Minderjarigen tot veertien jaar kunnen niet persoonlijk aansprakelijk gesteld worden voor de schade die hij met zijn (onrechtmatige) gedraging heeft veroorzaakt (art. 6:164 BW). De benadeelde partij wordt de mogelijkheid geboden de schade te verhalen bij de ouders die op grond van art. 6:169 lid 1 BW kwalitatief aansprakelijk zijn voor zover er sprake is van een doen te beschouwen gedraging. Zuiver nalaten kan derhalve niet tot aansprakelijkheid leiden, mits de ouders zich niet bewust zijn geweest van het nalaten. De beperking van persoonlijke aansprakelijkheid op grond van art. 6:164 BW geldt alleen voor minderjarigen tot veertien jaar. Minderjarigen ouder dan veertien jaar kunnen, net als meerderjarigen, op grond van art. 6:162 BW persoonlijk aansprakelijk gesteld worden voor de schade die zij veroorzaken door het plegen van onrechtmatige gedragingen. Naast de persoonlijke aansprakelijkheid biedt art. 6:169 lid 2 BW voor schade veroorzaakt door veertien- en vijftienjarigen een foutaansprakelijkheid voor de ouders. Dit artikel stelt dat ouders aansprakelijk zijn voor schade aan een derde toegebracht door een fout van het kind en gaat uit van de veronderstelling, dat zodra het kind een ander onrechtmatig schade berokkent, de ouders nalatig zijn. Ouders kunnen zich van deze veronderstelde nalatigheid disculperen. Hiervoor moeten zij aantonen dat hen niet verweten kan worden dat zij de gedraging van het kind niet hebben belet. Uit de jurisprudentie blijkt dat de disculpatiemogelijkheid ruim wordt opgevat en snel wordt aangenomen. Minderjarigen van zestien en zeventien jaar worden door de wet niet ontzien van hun aansprakelijkheid. Zij zijn, evenals meerderjarigen aansprakelijk op grond van art. 6:162 BW wanneer aan alle voorwaarden voor aansprakelijkheid is voldaan. Het is voor de benadeelde enkel mogelijk de ouders aan te spreken op grond van art. 6:162 BW.

Op de huidige regeling is vanuit de politiek en literatuur veelvuldig kritiek geuit. Het blijkt wenselijk te zijn enkele wijziging aan te brengen. Dhr. Çörüz heeft daarom het idee opgevat een wetsvoorstel in te dienen ter verbetering van de huidige regeling. De kritiek en het wetsvoorstel leiden tot de volgende centrale probleemstelling in deze scriptie:

In hoeverre dient het huidige aansprakelijkheidsrecht omtrent kinderen van veertien tot en met zeventien jaar aangepast worden ter verbetering van de verhaalsmogelijkheden van benadeelden en in hoeverre leidt het hiertoe opgestelde wetsvoorstel 30 519 tot verbetering?

Het wetsvoorstel stelt voor de risicoaansprakelijkheid voor ouders te verruimen, zodat zij volledig aansprakelijk gesteld kunnen worden voor toerekenbare onrechtmatige gedragingen van hun minderjarige kinderen, ongeacht de leeftijd van die kinderen. Om dit te bereiken worden er twee wijzigingen voorgesteld; het verruimen van de kwalitatieve aansprakelijkheid en het afschaffen van de disculpatiemogelijkheid van art. 6:169 lid 2 BW. Door het wegnemen van de disculpatiemogelijkheid verandert de foutaansprakelijkheid, gebaseerd op een weerlegbaar foutvermoeden, in een risicoaansprakelijkheid. Hiertoe staan drie overwegingen centraal. Allereerst sluit deze wijziging van de regeling aan op het minderjarigheidsbegrip van art. 1:233 BW. Aan de tweede aanpassing, het afschaffen van de disculpatiemogelijkheid, ligt het vermoeden ten grondslag dat deze te snel worden aangenomen, waardoor er verhaalsproblemen bij de benadeelde ontstaan. Als voorbeeld verwijst de indiener naar een uitspraak van de Rechtbank Arnhem waarbij de ouders zich met

succes kunnen disculperen voor de gedraging van hun zoon, het opzettelijk bekrassen van een aantal auto's, omdat de zoon nooit eerder in aanraking is geweest met politie en/of justitie.¹⁰⁵ Door het wetsvoorstel wordt gedeelde hoofdelijke aansprakelijkheid gecreëerd. Volgens de indiener brengt de hoofdelijke aansprakelijkheid met zich mee dat insolventie van de schadeafhandeling niet langer het risico van de benadeelde is en dat het daarmee niet meer de zorg van de benadeelde is hoe de uitspraak van de rechter met betrekking tot de aansprakelijkheidstoedeling uitpakt. Hij kan dan immers zowel de ouder als het kind aanspreken. Indien het wetsvoorstel wordt aangenomen door de Eerste Kamer, zal art 6:169 lid 2 BW als volgt luiden:

Voor schade aan een derde toegebracht door een fout van een minderjarige die de leeftijd van veertien jaren heeft bereikt, is degene die het ouderlijk gezag of de voogdij over de minderjarige uitoefent aansprakelijk. In de onderlinge verhouding met de minderjarige behoeft degene die het ouderlijk gezag of de voogdij uitoefent niet in de schadevergoeding bij te dragen.

Op het wetsvoorstel is onder andere kritiek geuit door de Raad van State, de vaste commissie voor (Veiligheid en) Justitie, diverse Kamerleden tijdens een wetgevingsoverleg en een aantal juridische schrijvers, waaronder Hartlief, Frenk en Paijmans. De kritiek ziet met name op de doelstelling met betrekking tot de verhoogde preventieve gedragscorrigerende werking en de verzekerbaarheid van het risico. Daarnaast worden een aantal alternatieven voorgesteld.

Volgens de indiener heeft invoering van het wetsvoorstel een preventieve gedragscorrigerende werking tot gevolg. Hierop wordt veel kritiek geuit. Het argument mist wetenschappelijke onderbouwing. Hartlief verwacht dat jongeren niet onder de indruk zijn van de mogelijke schadelast die zij hun ouders bezorgen.¹⁰⁶ Frenk verwacht zelfs het tegenovergestelde gevolg. Jongeren zullen sneller een onrechtmatige gedraging begaan als zij weten dat hun ouders aansprakelijk zijn.¹⁰⁷

De RvS geeft aan dat het wetsvoorstel verder strekt dan strikt noodzakelijk is om het doel, het verbeteren van de verhaalbaarheid voor de benadeelden, te bereiken. De mate waarin de aansprakelijkheid wordt uitgebreid is te ruim, aangezien schade veroorzaakt door een niet-opzettelijke onrechtmatige daad of nalaten reeds wordt gedekt door de aansprakelijkheidsverzekering van de ouders. Als alternatief wordt door de PvdA een schadefonds voorgesteld. Het idee om een nieuw fonds op te zetten voor de financiering van schade veroorzaakt door onvermogen minderjarigen klinkt wellicht moreel verantwoord, maar doet afbreuk aan het adagium 'de vernielers betaalt'. De indiener wil de financiële verantwoordelijkheid bij de ouders leggen in plaats van bij de maatschappij.

Daar de verzekerbaarheid van het risico een ingewikkelde en interessante kwestie betreft, werd hier een hoofdstuk aan gewijd. In dat hoofdstuk is geanalyseerd in hoeverre het wetsvoorstel gevolgen heeft voor de huidige verzekeringspraktijk. Daarbij ligt de focus op de opzetclausule, het subrogatierecht van de verzekeraar en de voorzienbare knelpunten. Met de opzetclausule wijzen verzekeraars dekking bij opzettelijke gedragingen van de verzekerde af. Als verzekerde wordt aangemerkt zowel de verzekeringsnemer als de eigen (waaronder geadopteerde) kinderen, alsmede pleeg- en stiefkinderen. Een uitzondering geldt voor minderjarigen tot veertien jaar. De opzetclausule ziet niet op schade die opzettelijk is veroorzaakt door kinderen tot veertien jaar. Dit kan expliciet in de polisvoorwaarden zijn opgenomen, maar dit volgt ook uit het feit dat de risicoaansprakelijke ouder niet zelf opzettelijk heeft gehandeld. Het is immers de ouder die wordt aangesproken op grond van art. 6:169 jo art 164 BW. Indien het wetsvoorstel wordt aangenomen wordt de aansprakelijkheid

¹⁰⁵ Rechtbank Arnhem, 5 april 2001, NJ2001/489.

¹⁰⁶ Hartlief 2006, p. 1191.

¹⁰⁷ Frenk 2006, p. 112.

uitgebreid naar een risicoaansprakelijkheid voor alle minderjarige kinderen. Dit heeft tot gevolg dat de opzetclausule via de ouders niet langer van toepassing is op opzettelijke gedragingen van alle minderjarige kinderen. De opzetclausule ziet niet op de situatie waarbij de gelaedeerde de ouders aanspreekt voor de schade veroorzaakt door de gedraging van de minderjarige.

De verzekeraar verkrijgt in beginsel geen subrogatierechten jegens het kind indien hij de schade vergoed heeft conform de risicoaansprakelijkheid van de ouder (art. 7:962 lid 3 BW), daar dit artikel de subrogatierechten beperkt voor onder andere vorderingen op bloedverwanten in rechte lijn. De tweede zin van dit lid voorziet echter in een uitzondering voor zover zulk er sprake is van een bijzondere omstandigheid die voor de verzekeringnemer zelf tot gehele of gedeeltelijke verlies van zijn uitkering hebben geleid. Uit de MvT volgt dat hiervan sprake is in geval van schade veroorzaakt door opzet of grove schuld.¹⁰⁸ Betreft het dus een opzettelijke gedraging van de minderjarige, dan krijgt de verzekeraar een vordering op de minderjarige.

De opgemerkte knelpunten zien op de verwachte premiestijging of de beperkingen in de dekking door verzekeraars en de gevolgen daarvan voor de verhaalbaarheid. Er zijn hiervoor een aantal scenario's uitgewerkt waarbij uiteindelijk de gelaedeerde een slechtere verhaalspositie bleek te hebben. Zo kan een premiestijging leiden tot een lagere penetratiegraad. Daarnaast kunnen verzekeraars de dekking beperken waardoor het risico van onvermogenheid van de dader alsnog op het slachtoffer komt te rusten. Het doel dat het wetsvoorstel na streeft, het verbeteren van de verhaalspositie van de gelaedeerde, lijkt slechts een utopisch doel.

Uit onderzoek naar huidig recht met betrekking tot de verhaalspositie van de benadeelde kan geconcludeerd worden dat deze niet optimaal is. De benadeelde loopt het risico van onvermogenheid van de dader nu de verhaalsrechten veelal beperkt zijn tot de minderjarige. Het wetsvoorstel tracht de verhaalspositie van de benadeelde te verbeteren. Uit dit onderzoek blijkt dat aan invoering van het wetsvoorstel niet alleen praktische bezwaren kleven, maar dat ook afgevraagd kan worden in hoeverre het wetsvoorstel het beoogde doel zal bereiken. Uit de knelpunten met betrekking tot de verzekeraarbaarheid van het risico blijkt zelfs dat het tegenovergestelde bereikt kan worden. Dit is afhankelijk van de reactie van verzekeraars op invoering van het wetsvoorstel. Alvorens het wetsvoorstel aangenomen wordt, is het uitermate belangrijk dat de wetgever na gaat of het risico verzekeraar is. De mate waarin dit moet worden nagegaan is groot, nu het doel van het wetsvoorstel gericht is op slachtofferbescherming.¹⁰⁹ Blijkt hieruit dat het wetsvoorstel zal leiden tot een aanzienlijke premieverhoging of een verstrekkende beperking in de dekking, dan zal het beoogde doel niet bereikt worden. In dat geval leidt invoering van het wetsvoorstel niet tot verbetering van de verhaalsmogelijkheden van de benadeelde. Laten de verzekeraars de huidige premie in stand en wordt de dekking niet aangepast, dan zal invoering van het wetsvoorstel leiden tot een verbetering van de verhaalsmogelijkheden van de benadeelde.

---

¹⁰⁸ *Kamerstukken II* 1985/86, 19 529, nr. 3, p. 34.

¹⁰⁹ Frenk 2006, p. 109.

Bibliografie

BIBLIOGRAFIE: Rechtsleer

Asser/Clausing & Wansink 5-VI 2007

P. Clausing & J.H. Wansink 'Mr. C. Assers Handleiding tot de beoefening van het Nederlands Burgerlijk Recht. 5. Bijzondere overeenkomsten. Deel VI. De verzekeringsovereenkomst', Deventer: Kluwer 2007.

Asser/Hartkamp & Sieburgh 6-IV 2011

A.S. Hartkamp & C.H. Sieburgh 'Mr. C. Assers Handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht. 6. Verbintenissenrecht. Deel IV. De verbintenis uit de wet, Deventer: Kluwer 2011.

Asser/Kortmann 2004

S.C.J.J. Kortmann 'Vertegenwoordiging en rechtspersoon. 1. De vertegenwoordiging', Deventer: Kluwer 2004.

Van Boom 1993

W.H. van Boom, 'Gehandicapte ouders risico-aansprakelijk voor veertien- en vijftienjarige kinderen?' *WPNR* 1993, 6097, p. 481-483.

Boonekamp 1990

R.J.B. Boonekamp, *Onrechtmatige daad in groepsverband volgens het NBW*, dissertatie Leiden, Deventer 1990.

Bouman 2004

W.H. Bouman, 'Brandregres, opzetclausule en aansprakelijkheidsverzekering', *BB* 2004, 32 (online via Legal Intelligence).

Van Dam 2000

C.C. van Dam, *Aansprakelijkheidsrecht; Een grensoverschrijdend handboek*, Dan Haag: Boom 2000.

Du Perron 2002

Du Perron, 'De aansprakelijkheid van ouders in Europees Perspectief', in: Mok-aria: Opstellen aangeboden aan mr. M.K. Mok ter gelegenheid van zijn zeventigste verjaardag, Deventer 2002.

Van Eijk-Graveland 1999

J.C. van Eijk-Graveland, *Verzekeraarbaarheid van opzet in het schadeverzekeringsrecht* (diss. Leiden), Deventer: Kluwer 1999.

Engelhard & Van Maanen 2008

E.F.D. Engelhard en G.E. van Maanen, *Monografieën BW: Aansprakelijkheid voor schade: contractueel en buitencontractueel*, Deventer: Kluwer 2008.

Frenk 2006

N. Frenk, 'Utopische wetgeving en verzekeraarbaarheid', *AV&S* 2006, 17(online via Legal Intelligence).

Hartlief 1997

T. Hartlief, '*Ieder draagt zijn eigen schade*', Deventer: Kluwer 1997.

Hartlief 2000

T. Hartlief & M.M. Mendel, '*Verzekering en maatschappij*', Deventer: Kluwer 2000.

Hartlief 2006

T. Hartlief, 'Jeugdcriminaliteit: de vernielers betaalt', *NJB* 2006-22.

Hendrikse e.a. 2011

M.L. Hendrikse, H.J.G. van Huizen (red.), '*Nieuw verzekeringsrecht praktisch belicht*', Deventer: Kluwer 2011.

Hoekzema 2000

J.W. Hoekzema, '*Kwalitatieve aansprakelijkheid voor ondergeschikten en aansprakelijkheid voor eigen onrechtmatige daad*' (diss. Groningen RUG) Den Haag: Boom juridische uitgevers 2000.

Jansen 1996

C.H.M. Jansen, '*Onrechtmatige daad: algemene bepalingen*', Monografieën Nieuw BW B45, Deventer: Kluwer 1996.

Klaassen 1991

C.J.M. Klaassen, '*Risico-aansprakelijkheid*' (diss. Nijmegen) Deventer: Kluwer 1991.

Kötz 1996

H. Kötz, '*Deliktsrecht*' Berlijn: Neuwied – Krieffel 1996.

Lindenbergh 2009

S.D. Lindenbergh, 'Vier kinderen en hun lotgevallen in het aansprakelijkheidsrecht', *NJB* 2009/2075, p. 2670-2682.

Luijke Roskott 1887

J. Luijke Roskott, '*Iets over de strafrechtelijke aansprakelijkheid van ouders en voogden voor de strafbare feiten door hunne minderjarige kinderen en pupillen gepleegd*', (diss. Rijksuniversiteit Utrecht) Utrecht: Kemink & Zoon 1887.

Miquel Martin-Casals 2006

Miquel Martin-Casals, '*Children in Tort Law; Part 1: Children as Tortfeasors*', New York: Springer 2006.

Mourik 2012

M.J.A. Mourik, '*Personen- en familierecht, huwelijksvermogensrecht en erfrecht*' Deventer: Kluwer 2012.

Oldenhuis 1985

F.T. Oldenhuis, *'Aansprakelijkheid voor onrechtmatige daden van anderen : een onderzoek naar de kwalitatieve aansprakelijkheid volgens Nieuw Burgerlijk Wetboek in rechtsvergelijkend perspectief'*, (diss. Groningen RUG) Deventer: Kluwer 1985.

Oldenhuis 1998

F.T. Oldenhuis, *Monografieën Nieuw BW, Onrechtmatige daad: aansprakelijkheid voor personen*, Deventer: Kluwer 1998.

Oldenhuis 2011

F.T. Oldenhuis, *'Begrenzing van kwalitatieve aansprakelijkheid; de grenzen voorbij?'* Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2011, p. 27-37.

Oldenhuis & Kolder 2012

F.T. Oldenhuis & A. Kolder, *'Kroniek kwalitatieve aansprakelijkheid voor personen en zaken'*, *AV&S* 2012, 3 (online via Legal Intelligence).

Paijmans 2007

B.M. Paijmans, *'Schade, Wetsvoorstel ter verruiming van de aansprakelijkheid van ouders voor kinderen'*, *AV&S* 2007, 9 (online via Legal Intelligence).

Rambach 1994

P.H.M. Rambach, *Die deliktische Haftung Minderjähriger und ihrer Eltern im französischen, belgischen und deutschen Deliktsrecht*, Antwerpen: Maklu, 1994, p. 91.

Spier e.a. 2012

J. Spier e.a., *'Verbintenissen uit de wet en Schadevergoeding'* Deventer: Kluwer 2012.

Stolker e.a.

C.J.J.M. Stolker (red.), *Groene Serie Onrechtmatige Daad*, Deventer: Kluwer (online via Kluwer Navigator).

De Tavenier 2006

P.C.J. de Tavenier, *'De buitencontractuele aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door minderjarigen'* Antwerpen: Intersentia 2006.

Tjong Tjin Tai 2004

T.F.E. Tjong Tjin Tai, *'Aansprakelijkheid voor jonge kinderen'*, *Bb* 2004, 75 (online via Kluwer Navigator).

Le Tourneau & Cadiet 1996

P. Le Tourneau & L. Cadiet, *'Droit de la responsabilité'* Parijs: Dalloz, 1996

Van Maanen 1981

G.E. van Maanen, *'Aansprakelijkheid van ouders voor kinderen in het Nieuw Burgerlijk Wetboek'*, *NJB* 1981, p. 364 e.v

Vandenbergh e.a. 1980

H. Vandenbergh e.a., *'Onrechtmatige daad (1964-1978)'*, *T.P.R.* 1980, p. 1139-1475.

Vandenberghe e.a. 1987

H. Vandenberghe e.a., *'Onrechtmatige daad (1979-1984)'*, T.P.R. 1987, p. 1255-1615.

Vandenberghe e.a. 1995

H. Vandenberghe e.a., *'Onrechtmatige daad (1985-1993)'*, T.P.R. 1995, p. 1115-1534.

Vandenberghe e.a. 2000

H. Vandenberghe e.a., *'Onrechtmatige daad (1994-1999)'*, T.P.R. 2000, p. 1551-1995.

Vandenberghe e.a. 2010a

H. Vandenberghe e.a., *'Onrechtmatige daad (2000-2008), Deel I, Oorzakelijk verband'*, T.P.R. 2010-1, p. 283-359.

Vandenberghe e.a. 2010b

H. Vandenberghe e.a., *'Onrechtmatige daad (2000-2008), Deel II, Foutvereiste. Algemene kenmerken'*, T.P.R. 2010-4, p. 1749-2145.

Vandenberghe e.a. 2011a

H. Vandenberghe e.a., *'Onrechtmatige daad (2000-2008), Deel III, Kwalitatieve Aansprakelijkheid'*, T.P.R. 2011-2, p. 349-612.

Vandenberghe e.a. 2011b

H. Vandenberghe e.a., *'Onrechtmatige daad (2000-2008), Deel IV, Samenloop en co-existentie. Contractuele en delictuele aansprakelijkheid'*, T.P.R. 2011- 2, p. 512-656.

Vansweevelt & Weyts 2009

T. Vansweevelt & B. Weyts, *'Handboek Buitencontractueel Aansprakelijkheidsrecht'* Anwerpen: Oxford 2009, p. 337-373.

De Vries 2000

M.R. de Vries, *'AVP aangescherpt, Niet iedere 'opzet' is gedekt'*, De Beursbengel, 2000-4, p. 22-27 (uitgave van het NIBE-SVV, Amsterdam).

Wery & Mendel 2010

P.L. Wery & M.M. Mendel, *'Hoofdzaken verzekeringsrecht'*, Deventer: Kluwer 2010.

BIBLIOGRAFIE: Rechtspraak

Nederlandse jurisprudentie – Hoge Raad

HR 31 januari 1919, *NJ* 1919, 161 (Lindenbaum/Cohen)

HR 26 november 1948, *NJ* 1949, 149 (Zoontje van Zweden).

HR 9 december 1966, *NJ* 1967, m.nt. G.J. Scholten, m.nt. HKK (Joke Stapper)

HR 14 februari 1969, *NJ* 1969, 189 m.nt. G.J. Scholten (Elisabeth Kamerbeek).

HR 22 november 1974, *NJ* 1975, 149 (Struikelende broodbezorger).

HR 20 mei 1975, *NJ* 1976, 572 m.nt. Wachter (Bierglas).

HR 30 mei 1975, *NJ* 1976, 672 (Goudse arrest).

HR 25 november 1977, *NJ* 1978, 331 (Tikkertje met takken).

HR 18 oktober 1985, *NJ* 1986, 226, m. nt. W.C.L. van der Grinten.

HR 28 november 1986, *NJ* 1987, 791, m.nt. C.J.H. Brunner.

HR 19 oktober 1990, *NJ* 1993, 621 (Tennis spel).

HR 12 mei 1995, *NJ* 1996, 118, m. nt. J. de Boer ('t Ruige Veld).

HR 27 februari 1998, *NJ* 1998, 417 (Seksueel misbruik door 14 jarige broer).

HR 6 november 1998, *NJ* 1999/220, m.nt. M.M. Mendel (Aegon/Van der Linden).

HR 28 maart 2003, *NJ* 2003, 718 (Hindernisbaan).

HR 28 maart 2003, *NJ* 2003, 719 (Schaatsongeval).

HR 12 november 2004, *NJ* 2005, 138 (concl. A-G De Vries Lentsch-Kostense), m. nt. C.J.H. Brunner (Sneeuwballende kinderen).

HR 20 oktober 2006, *NJ* 2007, 142 (BAM NBM/Aqua).

HR 25 april 2008, *NJ* 2008, 262 (concl. A-G Spier), m. nt. F.T. Oldenhuis.

HR 11 maart 2011, *NJ* 2012, 388 m. nr. L.C.A. Verstappen.

Nederlandse jurisprudentie – Lagere rechtspraak

Ktr. Utrecht 16 augustus 2000, *LJN* AJ6726

Rb. Arnhem 5 april 2001, *NJ* 2001/489.

Rb. Roermond 20 juli 2005, *LJN* AU1696.

Rb Arnhem 24 augustus 2005, *LJN* AU4901.

Rb. Amsterdam 25 november 2009, *LJN* BL5243

Gerecht in Eerste Aanleg van de Nederlandse Antillen 9 augustus 2010, *LJN* BN4460.

Franse jurisprudentie

Cass. fr. 2e civ. 18 oktober 1967, *Bull. Civ.* 1976, II, 288.

Cass. fr. 2e civ. 19 februari 1997 (Bertrand c/Domingues).

Cass. fr. Ass. plén. 29 maart 1991, D. 1991. 324, noot: Ch. Larroumet, JCP 1991. II. 21673 (Blieck).

Belgische jurisprudentie

Cass. 24 oktober 1974, Arr. Cass. 1975, 259, Pas. 1975, 237

Cass. 19 juni 1997, Arr. Cass. 1997, 670, *Bull. Bel.* 1997, 700

Rb. Leuven 21 sept 1994, RW 1995-1996, blz. 1314.

BIBLIOGRAFIE: Wetgeving

Kamerstukken II 1985/86, 19 529, nr. 3.

Kamerstukken II 2005/06, 30 519, nr. 2.

Kamerstukken II 2005/06, 30 519, nr. 3.

Kamerstukken II 2009/10, 30 519, nr. 4.

Kamerstukken II 2009/10, 30 519, nr. 5.

Kamerstukken II 2009/10, 30 519, nr. 6.

Kamerstukken II 2011/12, 30 519, nr. 7.

Kamerstukken II 2011/12, 30 519, nr. 8.

Kamerstukken II 2011/12, 30 519, nr. 9.

Kamerstukken II 2011/12, 30 519, nr. 10.

Kamerstukken II 2011/12, 30 519, nr.11.

Kamerstukken II 2011/12, 30 519, nr. 12.

Kamerstukken I 2011/12, 30 519, A.

Kamerstukken I 2011/12, 30 519, B.

Kamerstukken I 2011/12, 30 519, C.

Kamerstukken I 2011/12, 30 519, D.

Verordening (EG) nr. 44/2001 van de Raad van 22 december 2000 betreffende de rechterlijke bevoegdheid, de erkenning en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken (“EEX-VO”).

Verordening (EG) nr. 864/2007 van het Europees Parlement en de Raad van 11 juli 2007 betreffende het recht dat van toepassing is op niet-contractuele verbintenissen (“Rome II”).

BIBLIOGRAFIE: Overige documentatie

Nibud 2012

Nibud, 'Passende verzekeringen', te vinden op: www.nibud.nl (laatst geraadpleegd op: 8 december 2012)

Schadefonds 2013

Schadefonds geweldsmisdrijven 'Wanneer kom ik in aanmerking', www.schadefonds.nl (laatst geraadpleegd op: 23 januari 2013)

Verbond van Verzekeraars 2011

Verbond van Verzekeraars, 'Verzekerd van Cijfers 2011' Den Haag 2011, te vinden op: www.verzekeraars.nl (laatst geraadpleegd op: 22 oktober 2012).

Verbond van Verzekeraars 2012a

Verbond van Verzekeraars, 'Financieel jaarverslag verzekeringsbranche' Den Haag 2012 te vinden op: www.verzekeraars.nl (laatst geraadpleegd op: 22 oktober 2012).

Verbond van Verzekeraars 2012b

Verbond van Verzekeraars, 'Kerncijfers verzekering in Nederland 2012' Den Haag 2012 te vinden op: www.verzekeraars.nl (laatst geraadpleegd op: 22 oktober 2012).

Volkskrant 14 januari 2006

Margreet Vermeulen, 'Tot de laatste cent', *Volkskrant* 14 januari 2006, (online via www.volkskrant.nl, laatste geraadpleegd op: 14 november 2012).

WODC 2004

Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum, *Criminaliteit en rechtshandhaving 2004*, Meppel 2005.

WODC 2005

Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum, *Zelfgerapporteerde jeugdcriminaliteit in de periode 1990-2001*, Den Haag 2004.